

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

VAD INNEBÄR BARNETS BÄSTA?

En kvalitativ studie om familjerättssekreterares upplevelser att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar.

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

HT 2020 – Termin 6

Författare: Marwa Al Moughabat

Handledare: Johan Lindwall

Antal ord: 17 911

Abstract

Titel: Vad innebär barnets bästa? En kvalitativ studie om familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnet bästa i vårdnadsutredningar.

Författare: Marwa Al Moughabat

Syftet med denna uppsats är att lyfta fram familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar. För att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar utgick studien från en kvalitativ ingång. Empirin utgjordes av fem semistrukturerade intervjuer i Sverige. Studien utgick från tematisk analys som gav upphov till tre övergripande teman med underteman som har analyserats i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. För att analysera teman tillämpades tidigare forskning och barndomssociologin som en teori med tillhörande begrepp. Studiens slutsatser som presenterades var bl.a att familjerättssekreterare upplever att den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument är inte alltid till hjälp i frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar. En annan slutsats är att familjerättssekreterare upplever att barnkonventionen, som nu blivit svensk lag, ger barn en rad rättigheter som är av betydelse för att göra barn delaktiga i frågor som rör barnets bästa. De behov som familjerättssekreterare upplever som mest centrala är barns behov av en god och nära tillgång till båda föräldrarna, och barns behov av skydd i förhållande till barns bästa i vårdnadsutredningar. Familjerättssekreterare upplever sig beakta barns behov genom ett omsorgsperspektiv. Avslutningsvis presenterades slutsatsen att familjerättssekreterares upplever sig beakta barnperspektiv i vårdnadsutredningar genom att ha fler barnsamtal, och anpassa det i förhållande till barnets ålder.

Nyckelord: barnets bästa, familjerätten, familjerättssekreterare, vårdnadsutredning

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
1.3 Begreppsförklaring och förkortningar.....	3
1.4 Bakgrund	4
1.4.1 Vårdnad, boende och umgänge	4
1.4.2 Barents bästa i föräldrabalken	5
1.4.3 Barnets bästa i barnkonventionen	6
1.5 Avgränsningar	7
1.6 Studiens relevans för socialt arbete.....	8
1.7 Uppsatsens fortsatta disposition	9
2. Forskning	9
2.1 Barnets bästa	10
2.2 Barns behov.....	12
2.3 Barnperspektivet.....	14
2.4 Kunskapsläget	17
3. Teoretiskt ramverk och begrepp	18
3.1 Barndomssociologi.....	18
3.2 Omsorgs -och delaktighetsperspektiv	20
4. Metod	22
4.1 Metodval.....	22
4.2 Genomförande av intervju.....	23
4.3 Urvalsprocessen	24
4.4 Digitala verktyg.....	25
4.5 Bearbetning av empirin	26
4.6 Analysmetod - fördelar och begränsningar	27
4.7 Studiens tillförlitlighet.....	28
4.8 Forskningsetiska överväganden	30
5. Analys	32
5.1 Barnets bästa	32
5.1.1 Vägledning kring barnets bästa	32
5.1.2 Barnkonventionens betydelse	35
5.2 Inställningar till barns behov	38
5.2.1 Barns behov av tillgång till två föräldrar	38
5.2.2 Barns behov av skydd	41

5.3 Ett barnperspektiv	44
5.3.1 Barnsamtal	45
6. Diskussion och slutsatser	48
6.1 Första frågeställningen	48
6.2 Andra frågeställningen	50
6.3 Tredje frågeställningen.....	52
7. Avslutande ord	53
Litteratur- och källförteckning	55
Bilaga 1	59
Bilaga 2	61

Förord

Att skriva kandidatarbetet krävde både tid och tålamod. Det har varit en tuff period efter minst sagt en annorlunda termin. Jag vill börja med att rikta ett stort tack till alla respondenter som avlagt tid och intresse för att delta i denna studie. Ni har möjliggjort att jag kunnat genomföra studien, vilket jag är otroligt tacksam för. Vidare vill jag även tacka Johan Lindwall för det stora engagemanget och stödet. Tack till min familj och vänner för ert stöd. Jag är otroligt tacksam över att ha er i mitt liv.

1. Inledning

1.1 Problemformulering

I en undersökning genomförd av Barnombudsmannen (2007) framkom det att varje år är ca 50 000 barn i Sverige med om att deras föräldrar separerar. Antalet vårdnadsärenden som leder till utredningar inom socialtjänsten och tvister i domstol, har ökat särskilt markant mellan 2005 och 2011 med över 50 procent (ibid). Forskning har uppmärksammat att föräldrar som tvistar om vårdnad, boende eller umgänge ofta har en allvarligare konflikt, och det innebär att barnet befinner sig i en mycket svår situation (Röbäck, 2012: 104). Familjer i långvariga familjerättsliga tvister kan påverka hela barnets levnadssituation, och risken är stor att detta resulterar i en förlust för barnet dvs en mindre tillgång till den ena eller båda föräldrarna (Singer, 2017: 28; Röbäck, 2012: 105). Men samtidigt kan föräldrarnas separation innebära en lugnare vardag för barnet än om föräldrarna fortsätter vara tillsammans vid konflikter (ibid). För att barnet inte ska drabbas av föräldrars konflikter ska barnets bästa tillvaratas. Familjerätten som en del inom socialtjänsten har en viktig roll när det uppstår frågor om vårdnad, boende och umgänge i samband med föräldrars separation, och familjerättssekreterare har därför särskilt ansvar för barnets bästa (Montoya, 2018: 84).

Bestämmelser om barnets bästa, framgår av lagstiftning i både föräldrabalken och barnkonventionen, som ett led i implementeringen av barnkonventionen i svensk rätt (Singer, 2017: 152). Enligt Socialstyrelsen (2012: 9) ska barnets bästa vara avgörande för alla beslut kring vårdnad, boende och umgänge, och utgångspunkten i tillämpningen av lagstiftningen ska innefatta ett barnperspektiv (ibid). Men vad innebär barnets bästa?

Det tycks finnas olika tolkningar av vad som anses vara barnets bästa (Röbäck, 2012: 9). Flera forskare har studerat innebörden av barnets bästa vid familjerättsliga tvister och domstolsprocesser. Schiratzki (1997: 328) skriver att den närmare innebörden av barnets bästa är oklar. Rejmér (2003: 136) menar att professionella aktörer anser att barnets bästa är otillräckligt definierat, vilket ger uppfattningen av att det är mångtydigt. Vuxna har olika tolkningar och uppfattningar om vad som kan vara barnets bästa.

Rejmér (2003: 162) menar att socialsekreterare utreder vad som anses vara bäst för barnet, domstolen beslutar om vad som är bäst för barnet, och advokater företräder föräldern. Allt detta innebär förstås att vad som menas med barnets bästa kan inte definieras en gång för alla utan måste kopplas till det enskilda barnet och dess situation (Socialdepartementet, 2018: 196). Att barnets bästa omnämns i olika lagstiftningar har också inneburit att det getts olika utgångspunkter och därigenom olika innebörd (Socialdepartementet, 2018: 186). Under år 2006 genomfördes ändringar i föräldrabalkens regler kring vårdnad, boende och umgänge. I betänkandet se barnet (2017), en utvärdering av 2006 års vårdnadsreform, anges att syftet med reformen var att stärka barnrättsperspektivet, underlätta för föräldrar att komma överens samt understryka vikten av barns skydd (Röbäck, 2012: 105). Därutöver visar utvärderingen att efter vårdnadsreformen har antalet vårdnadstvister som avgörs i domstol enligt statistiken ökat (ibid). År 2012 genomförde socialtjänsten vårdnadsutredningar som berörde 7500 barn (Singer, SvJT 2014: 353). Betydelsen av den svenska lagändringen kan vara en förklaring till ökningen av antalet vårdnadstvister (ibid). Mot denna bakgrund kan det vara ett skäl att undersöka barnets bästa i samband med vårdnadsutredningar.

Hur frågan om barnets bästa än löses ställs det stora krav på både myndigheter och vuxna att ansvara för vad som är barnets bästa. Av den anledning fyller familjerätten en viktig funktion i samhället och familjerättssekreterare genom att beakta barnets bästa i vårdnadsutredningar kanske barn drabbas i så liten utsträckning som möjligt av föräldrarnas konflikter. Eftersom familjerättssekreterare är aktörer i ett system som kan komma att påverka gällande barn och deras bästa är deras uppfattning om vad som är barnets bästa viktigt att undersöka. Jag har med utifrån ovanstående beskrivning blivit intresserad av att undersöka hur familjerättssekreterare ser på barnets bästa och vilka möjligheter samt svårigheter de stöter på i arbetet med vårdnadsutredningar.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att lyfta fram familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar.

Mer specifikt syftar studien till att få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Syftet avses att besvaras med följande frågeställningar:

- Hur beskriver familjerättssekreterare den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument i frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar?
- Vilka behov lyfter familjerättssekreterare fram som centrala i förhållande till barns bästa i en vårdnadsutredning?
- Hur beskriver familjerättssekreterare möjligheterna och svårigheterna med att ha ett barnperspektiv i vårdnadsutredningar?

1.3 Begreppsförklaring och förkortningar

I detta avsnitt beskrivs och definieras några begrepp och förkortningar som är centrala och används återkommande i denna studie.

Tvistemål: Mål om vårdnad, boende och umgänge

Vårdnadsutredning: Är en utredning som syftar till att ge domstolunderlag för beslut om ensam eller gemensam vårdnad om barn (Allmänna barnhuset, 2013: 8).

Vårdnad: Juridisk rätt och skyldighet i förhållande till barnets person, och att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter samt företräda barnet i sådana sammanhang (ibid: 8). Personliga angelägenheter kan beskrivas som ansvaret för att barnet får omsorg, trygghet och god fostran (Singer, SvJT 2014: 92).

Gemensam vårdnad: om barnet har två vårdnadshavare ska de gemensamt fatta beslut i frågor som gäller barnet. Föräldrarnas bestämmanderätt gäller även om de inte bor tillsammans med barnet (Allmänna barnhuset, 2013: 7).

Boende: Frågan om boende inryms i vårdsnaden, och det gäller beslut om med vem och var barnet ska bo (Singer, SvJT 2014: 132).

Umgänge: Barnet ska ha rätt till att ha kontakt med en förälder som barnet inte bor med. Barnets föräldrar har därmed ett gemensamt ansvar för att tillgodose barnets behov av umgänge med föräldern som barnet inte bor tillsammans med (Singer, 2014: 136).

Skönsbedömningar: Skönsbedömningar betyder att det finns utrymme för tolkning. I forskning beskrivs att barnets bästa medger skönsbedömningar dvs att begreppets exakta innehåll fastställs i tillämpningen. Det innebär att barnets bästa tillskrivas ett innehåll beroende på barnets situation och den som utreder i en vårdnadsutredning (Röbäck, 2012: 23).

FB: Föräldrabalken

BK: Barnkonventionen

1.4 Bakgrund

I detta avsnitt beskriver jag vårdnad, boende och umgänge samt de lagrum som formar barnets bästa i vårdnadsutredningar. Syftet är att ge läsaren bakgrundskunskap som är nödvändig för att förstå studiens sammanhang.

1.4.1 Vårdnad, boende och umgänge

Socialnämnden fyller en viktig funktion vid frågor om vårdnad, boende och umgänge i samband med föräldrars separation eller skilsmässa (Montoya, 2018: 84). Föräldrar som har svårt att enas kring vårdnad, boende och umgänge kan vända sig till familjerätten för att stöd i form av samarbetsamtal, och kan även få stöd i att skriva överenskommelser och avtal i dessa frågor (Röbäck, 2012: 10). Om föräldrarna inte kommer överens kring vårdnad, boende, umgänge har de möjlighet att vända sig till tingsrätten för att väcka talan i dessa frågor. Eftersom talan väcks i domstol om vårdnad, boende eller umgänge ges socialnämnden enligt 6 kap. 19§ föräldrabalken (1949:381), FB, tillfälle att lämna upplysningar (Montaya, 2018: 84). Om domstolen anser att det

finns behov av en utredning kan rätten uppdra socialnämnden att verkställa en sådan utredning (ibid). Utredaren som utses att verkställa utredningen ska, om det inte är olämpligt, klarlägga barnets inställning och redovisa den för domstolen (SOU, 2017:6). Uppdraget för en utredning gäller vårdnad, boende och/eller umgänge om barnet. I en utredning redovisas de uppgifter som föräldrar lämnar in vad gäller deras vilja, uppfattning samt förmåga att samarbeta kring frågor som rör barnet (ibid).

1.4.2 Barents bästa i föräldrabalken

Tvister som handlar om vårdnad, boende och umgänge regleras inom föräldrabalkens bestämmelser. Denna lagstiftning betonar de rättigheter och skyldigheter som finns mellan barn och föräldrar (Dahlkild-Öhman, 2011: 17). Barn har olika rättigheter och vid avgörande av vårdnadsrelaterade tvister finns angivet enligt 6 kap. 1 § FB att barnet har rätt till omvårdnad, trygghet och god uppfostran. Vid avgörande av vårdnadsrelaterade tvister aktualiserar bestämmelsen i 6 kap. 2a § av FB (1949:381) står att:

” Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet ska det *fästas avseende särskilt vid*

- *riskan* för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort, hålls kvar eller på något annat sätt far illa, och

- *barnets behov* av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad”.

Ovanstående bestämmelse markerar att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Det innebär att det inte finns andra intressen än barnets intresse som ska beaktas i sådana beslut (Singer, 2019: 153f). Detta gäller exempelvis sådant som rättvisan mellan föräldrarna och föräldrars behov av kontakt. Vid bedömningar i vårdnadsutredningar exemplifieras vad som kan vara negativa och positiva omständigheter vid tolkningen av barnets bästa. Vidare betonar föräldrabalkens bestämmelse att utgångspunkten i tolkningen av lagtext ska vara genom ett barnperspektiv. Utredaren i ärendet ska förstå barnet och ta reda på barnets uppfattning

genom att se med barnets ögon och ta hänsyn till barnets åsikter. Detta genom att utredaren utgår ifrån sina kunskaper och erfarenheter (ibid).

Den senaste reformen av bestämmelsen i föräldrabalken skedde år 2006 (Singer, 2017: 153). Det genomfördes då vårdnadsreform där principen om barnets bästa förtydligades genom en lagändring i föräldrabalken (ibid). Huvudsyftet med reformen var att stärka barnrättsperspektivet och underlätta för föräldrar att komma överens (SOU, 2017:6). Lagändringen innebar därför en starkare betoning på risker kring barnet, vilket utredaren alltid ska göra i en utredning (Dahlkild-Öhman, 2011: 26). De aspekter som ansågs vara särskilt viktiga att beakta vid bedömningen är om risk finns för att barnet far illa, föräldrarnas lämplighet, föräldrarnas överenskommelser, barnets vilja samt barnets umgänge och kontakt med den föräldern som barnet inte bor med (Singer, 2019: 106). Det är dock otydligt hur avvägningen mellan olika risker ska utföras. Vidare ifrågasätter Singer (SvJT 2014: 35) om det finns grund för en del antaganden om barns behov som görs vid avgörande av frågor gällande barn liksom behovet av kontakt med båda föräldrarna. Men vad som överväger i denna bestämmelse är att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (ibid).

1.4.3 Barnets bästa i barnkonventionen

År 1989 antogs FN:s konvention om barns rättigheter, barnkonventionen, om barns rättigheter som fullt ut erkänner barn som individer (Singer, 2019: 42). Senare under år 1990 ratificerade Sverige barnkonventionen och svenska myndigheter fick ansvar för att ta hänsyn till konventionens bestämmelser i allt arbete där barn berörs. En av de berörda nationella lagarna var föräldrabalken som reglerar familjerättsliga frågor.

Principen om barnets bästa infördes i föräldrabalken, men enligt Leviner (2018: 124) påverkas inte barns rätt och rättsliga ställning direkt. I stället för ratificering diskuterades om Sverige skulle inkorporera barnkonventionen som lag. Dock ansågs det att inkorporering inte skulle tillföra något på grund av att konventionens artiklar i huvudsak återspeglades i svensk lag. I samband med det kritiserades anpassningen för att den eftersträvade effekten inte uppnåts (Rejmér, Bergman 2019: 69). I och med den

framförda kritiken beslutade regeringen och riksdagen att barnkonventionen skulle bli direkt tillämplig rätt. I lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (SFS 2018:1197) regleras barns rättigheter, som nu blivit lag i Sverige. Sedan barnkonventionen ratificerades har åtgärder införts för att främja och stärka barnets rättigheter i olika delar av samhället (Socialdepartementet, 2018: 186).

Barnkonventionen utgår från barns rättigheter i barns speciella livssituation, behov och intressen (Singer, 2019: 42). En del artiklar har ett tydligt skydds syfte, att skydda barns behov av kontakt med föräldrarna och omvårdnad och behovet av att få vara ett barn. I samband med det lyfts barn som framtida vuxna med behov av att utvecklas, och rätt till utbildning, hälsovård samt tillgång till information (ibid: 42). I barnkonvention fastslås barns rättigheter i 54 artiklar, där det finns fyra artiklar som är grundläggande. De grundläggande artiklarna är 2,3,6 och 12 som ska vara vägledande för hur konventionens övriga artiklar ska tolkas och tillämpas (ibid: 43).

I artikel 3 belyses barnets bästa, och denna princip har en självständig betydelse som ska gälla i beslut och åtgärder som rör det enskilda barnet, och barn som kollektiv (SOU, 2017:6). Principen om barnets bästa innebär att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barnet. Detta medför en kombinerad syn på barnet som i behov av stöd och av skydd. Det är också viktigt att beakta det enskilda barnets perspektiv på sin tillvaro. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och hänsyn ska tas till barnets egen åsikt samt erfarenhet (Singer, 2019: 43).

1.5 Avgränsningar

Denna studie avgränsas till att beröra begreppet barnets bästa: barnets behov och barnperspektivet i vårdnadsutredningar. Detta utesluter dock inte betydelsen av barnets vilja och vilken avgörande roll det har vid bedömningen av barnets bästa i vårdnad, boende och umgängesutredningar. Vidare handlar studien inte om konfliktnivån mellan föräldrarna, även om detta berörs i frågor om barnets bästa, då det är sammankopplat. Jag har valt att avgränsa studien till utredningsprocessen, där förslag till beslut, verkställighet av dom och uppföljning av en vårdnadsutredning kommer att utelämnas. Utifrån studiens storlek och tidsram som funnits för att skriva denna studie har jag valt

att hålla mig till ovanstående avgränsning, och därmed har studien begränsats till att bli djupgående och konkret. Fokus är att lyfta familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar. Studien syftar inte till att granska eller bedöma tillvägagångssättet familjerättssekreterare arbetar genom, utan få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen vad gäller frågor som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Det innebär att föräldrars och barns upplevelser kommer att uteslutas. Således ligger fokus på barnets bästa, barnets behov och barnperspektivet i vårdnadsutredningar. Vidare har studien begränsats till familjerättssekreterares tankar om sitt arbete i förhållande till föräldrabalken och barnkonventionen i vårdnadsutredningar. Jag vill betona att det är en mycket liten del i familjerättsliga ärenden som undersöks i denna studie.

1.6 Studiens relevans för socialt arbete

Det sociala arbetet med barn och familjer försiggår på olika nivåer, och med olika aktörer involverade (Andersson, Sallnäs, 2012: 27). Familjerätten där familjerättssekreterare arbetar med barn och föräldrar utgör en viktig funktion inom socialt arbete och samhället i övrigt. När familjerättsärenden aktualiseras blir familjerättssekreterares roll särskilt viktig, då de har möjlighet att påverka barnets livssituation i bedömningen av barnets bästa i en vårdnadsutredning. Studien är relevant för socialt arbete utifrån att den syftar till att bidra med kunskap om familjerättssekreterares arbete med frågor som rör begreppet barnets bästa som vägledande princip. Mer specifikt kunskap hur barnets bästa begripliggörs och beaktas i vårdnadsutredningar. Vidare är barnets bästa ett omdiskuterat ämnesområde, som också fått mer betydelse i samband med de stora ändringar som skett genom vårdnadsreformen och inkorporering av barnkonventionen. Därför anser jag att det finns relevans för socialt arbete att lyfta diskussionen som förs om barnets bästa utifrån familjerättssekreterares upplevelse och erfarenhet. Ämnets relevans och aktualitet ligger i att undersöka barnets bästa, och min förhoppning är att bidra med kunskap kring familjerättssekreterare arbete med frågor som rör barnets bästa.

1.7 Uppsatsens fortsatta disposition

Ovan har jag, i uppsatsen första kapitel beskrivit studiens *problemformulering* samt *syfte och frågeställningar* för att ge läsaren insyn i studien. Jag har redogjort för studiens *begreppsförklaringar- och förkortningar, bakgrund, avgränsningar* och *studiens relevans för socialt arbete*. I nästa kapitel presenteras tidigare forskning. Därefter följer teorikapitel som redogör för de teorier som studiens resultat kommer att analyseras med. Uppsatsens fjärde kapitel, är metodkapitlet, där redogörs för b.la metodval, genomförande av intervjuer och analysmetod. Därefter kommer uppsatsens empiriska kapitel, där presenteras och analyseras det empiriska materialet. Jag sammanfattar och besvarar studiens frågeställningar. Därefter, i uppsatsens sista kapitel, sammanfattas och diskuteras uppsatsens slutsatser i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. Avslutningsvis presenteras avslutande diskussion.

2. Forskning

I detta avsnitt presenteras tidigare forskning som kan anses vara av relevans för studiens syfte och frågeställningar beträffande barnets bästa. Inledningsvis ges en introduktion kring tillvägagångssättet vid urval av tidigare forskning. Sedan presenteras tidigare forskning i form av avhandlingar *gällande definitionen av barnets bästa*, följt av en redogörelse kring innebörden av barnets bästa. Sedan presenteras tidigare forskning gällande barnperspektivet, där belyses hur det arbetas med barnperspektivet i familjerättsliga ärenden. Avslutningsvis presenteras barnets behov med utgångspunkt i forskningsartiklar som beskriver tolkningar i förhållande till barnets bästa.

De databaser som har funnits tillgänglig via Göteborgs universitet, och som har använts för att eftersöka relevant forskning är ProQuest, Supersök, Libris och Google Scholar. De termer som författaren till denna studie använt i sökandet efter relevant forskning är på svenska och engelska språket. De svenska orden är följande ”familjerätt”, ”socialt arbete”, ”barnens rätt”, ”barnets bästa”, ”vårdnadstvist”. De engelska sökorden har varit “family law”, “social work”, “children”, “custody disputes”, “child's best interest”. Tidigare forskning har hittats genom en kombination av dessa olika söktermer i olika databaser, referenser och citat till andra forskningsartiklar. Vid sökning av tidigare

forskning fick jag många träffar däribland forskning som bedrivits internationellt exempelvis i Danmark. Men samtidigt avgränsades sökningen genom att precisera den till att omfatta forskning i Sverige. Jag har även läst andra kandidatuppsatser som behandlar liknande ämnesområde, och tagit del av relevanta källor.

Inom ramen för denna studie vill jag undersöka hur barnets bästa som vägledande princip begripliggörs och beaktas när familjerättssekreterare beskriver sitt arbete med vårdnadsutredningar. Utifrån sökorden har jag funnit forskning som behandlar definitionen av begreppet barnets bästa, barnets behov och barnperspektivet, vilket skulle kunna falla inom ramen för fältet barnets bästa. Urvalet består av tre avhandlingar och två vetenskapliga artiklar som ligger närmast studiens ämnesområde eftersom det går i linje med studiens syfte och frågeställningar. Tidigare forskning som valts ska kunna bidra med förståelse och förhoppningen är att forskning ska kunna stödja studiens resultat i analyskapitlet.

2.1 Barnets bästa

I avhandlingen om ”vårdnad och vårdnadstvister” (Schiratzki 1997) presenteras barnets bästa i samband med frågor om vårdnad. Studien syftar till att undersöka begreppet barnets bästa utifrån ett rättsdogmatiskt perspektiv i förhållande till frågor om vårdnad rörande barn i svensk rätt (ibid). I avhandlingen benämns att vårdnad och vårdnadstvister behandlas enligt bestämmelser i svensk lagstiftning. Detta går i linje med studiens syfte gällande begreppet barnets bästa som utgår från svensk lagstiftning. Avhandlingens empiri består av lagtext, förarbeten, domar och juridisk litteratur under årtalet 1997 (Schiratzki, 1997: 26).

Schiratzki (1997: 21) beskriver att begreppet barnets bästa har kommit att bli ett dominerande kriterium inom vårdnadstvister. Begreppet tillmäts stor betydelse eftersom den förekommer i svensk lagstiftning, och utgör en utgångspunkt i vårdnadsärenden. Trots den stora betydelsen som barnets bästa tillmäts är den närmare innebörd oklar. Begreppet saknar en entydig definition på grund av att den betraktas som en öppen rättsregel och som en riktlinje. Med rättsregel innebär att barnets bästa får ett innehåll

baserat på en norm som uppställer ett ideal. I detta sammanhang är innehållet avhängigt på vad lagstiftningen utvisar. Medan en riktlinje utgör en allmän rekommendation. Det innebär alltså att begreppet är beroende av vilken fråga som är aktuell och är öppen för tillämparens bedömning (Schiratzki, 1997: 53f). Den uppdelningen har medfört att tolkningen och tillämpningen av barnets bästa försvårats i praktiken. En svårighet består i att barnets bästa är otydlig och otydligheten är ofta svår att överbygga genom tolkningen. Som ett exempel kan bedömningen av barnets bästa och olika aspekter av barns situation ges ett mycket skiftande innehåll. Barnets bästa kan således uppfattas öppet för skönsbedömningar (Schiratzki, 1997: 328). Begreppet kan även tillskrivas ett innehåll som är grundat i kulturella och sociala värderingar (Schiratzki, 1997: 329). Det faktum att barnets bästa i exempelvis föräldrabalken utgår från normer som finns i samhället och därmed får en nära koppling till traditionella kärnfamiljen (Schiratzki, 1997: 55). Till det finns för- och nackdelar. En fördel är att skönsbedömningar medger flexibilitet vid den individualiserade bedömningen (Schiratzki, 1997: 64). Medan en nackdel utgör att barnets bästa kan bli mindre förutsägbar dvs mindre likhet inför lagen (ibid).

I likhet med ovanstående forskning diskuteras begreppet barnets bästa i, ” I Vårdnadstvist: en rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa ” (Rejmér 2003), där socialsekreterares syn på begreppet belyses. Inom ramen för denna studie är den av relevans då studien fokuserar på familjerättssekreterares upplevelse. I avhandlingen presenterar Rejmér (2003: 55) tingsrättens funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt i barnets bästa. Där belyses relationen mellan familj och samhälle vid tingsrättens handläggning, dels relationen mellan tingsrätt och socialförvaltning. Empirin begränsas till en enkätundersökning som riktats till professionella aktörer dvs advokater, domare och socialsekreterare samt föräldrar. Avhandlingen innefattar en dokumentanalys av rättsfall, vårdnadsutredningar och domar (ibid).

Rejmér (2003: 193) beskriver b.l.a. att barnets bästa är en allmän och övergripande princip. Det innebär att barnets bästa inte tillskrivits en specifik innebörd, vilket leder till skönsbedömning, och möjliggör avvägning (Rejmér, 2003: 162). Vid

undersökningen tillfrågades socialsekreterare att definiera begreppet barnets bästa vid vårdnadstvister (Rejmér, 2003: 124). Socialsekreterarna uppgav att begreppet inte är tillräckligt definierat och omöjligt att definiera (ibid). Författaren menar att detta beror på att barnets bästa i lagstiftningen inte ger en specifik innebörd (Rejmér, 2003: 193). Barnets bästa fastställs i varje enskilt fall och skönsbedömningar är av betydelse för avvägning vid bedömningen av barnets bästa (ibid). Med detta menas att skönsbedömningar kan ge skilda uppfattningar om begreppets innebörd dels som resultat utav yrkesrelaterade utgångspunkter, dels utifrån personliga åsikter (Rejmér, 2003: 134).

En annan möjlig förklaring menar Rejmér (2003: 134) beror på hur rättssystemet och socialtjänsten samarbetare med varandra. Resultatet visar att socialsekreterarnas definition av barnets bästa begränsas till bestämmelser angivna i föräldrabalken. Författaren menar att domare och advokater utgår i första hand från föräldrabalken och då anpassar socialsekreterare barnets bästa efter vad rättssystemet efterfrågar (Ibid). Författaren menar att samarbetet mellan domstol och socialtjänsten medför att socialsekreterare primärt utgår från FB bestämmelser (Rejmér, 2003: 194).

Sammanfattningsvis, visar ovan forskning att begreppet barnets bästa inte tillskrivits någon specifik innebörd utan vad som anses vara barnets bästa bestäms i varje enskilt fall (Rejmér, 2003: 193; Schiratzki, 1997: 328). Det tycks finnas likheter mellan ovan forskning att barnets bästa medger skönsbedömningar. Skönsbedömningar har medfört att barnets bästa fått olika innebörder till följd av att den är allmänt öppen (Rejmér, 2003: 134). Men till skillnad från Schiratzki, förklarar Rejmér (2003: 136) att begreppet kan få ett skiftande innehåll på grund av yrkesrelaterade omständigheter och personliga åsikter hos utredaren.

2.2 Barns behov

Barnets bästa innefattar även aspekter av barns behov (Rejmér, 2003: 122). Av svensk lag, föräldrabalken och barnkonventionen, framgår de omständigheter som måste beaktas vid tillämpningen av barnets bästa, vilket gäller fysiska och psykiska behoven. I de fysiska behoven hör bl.a behov såsom daglig omvårdnad, vård, näringsrik kost,

kläder, bostad, skydd för att överleva och utvecklas. De fysiska behoven som anges är b.l.a att barn ska behandlas med respekt och aktning för sin person. I det inryms även att barn ska känna att de kan påverka sin situation. Den viktigaste aspekten av barnets bästa är dock barns behov av en varaktig och stabil relation och kontakt till båda sina föräldrar (ibid). Denna uppsats tar samma utgångspunkt gällande att barnets bästa innefattar aspekten av barns behov av en varaktig och stabil relation till vardera föräldern.

I detta avsnitt ger jag en redogörelse för barns behov i vårdnadstvister utifrån forskningsartikeln, ” I Faderns, barnets och de heliga genernas namn: *Konstruktioner av "Barnets bästa intresse"* (Ottosen 2006). Ottosen (2006:29) belyser i sin forskningsartikel hur olika uppfattningar om barns behov som lagstiftning utvisar, konstruerar barn och beslut som fattas när separerade föräldrar tvistar om kontakt i vårdnadsmål i Danmark. Det empiriska materialet består utav 75 slumpmässigt utvalda tvistemål om kontakt mellan föräldern och barnet, och analysen baseras på ett konstruktivistiskt perspektiv.

Studiens resultat visar att vad som kan anses vara barnets bästa bestäms och påverkas utav konstruktioner gällande barns behov. Författaren har i resultatet funnit att barns bästa och deras behov förknippas med barns behov av att ha en föräldrakontakt. Författaren menar att det beror på att barnets bästa i barnkonventionen är otydligt definierat (Ottosen, 2006: 32f). Lagstiftningen bygger på antaganden om att kontakt är av stor betydelse för barn, och därför måste kontakt mellan barnet och föräldrar bevaras. Otydligheten skapar möjlighet för den professionella att konstruera en idé om barns behov av båda sina föräldrar. Denna uppfattning utgörs av ett normaliserat föräldraskap (ibid). Resultatet visar att uppfattningen om barns behov och deras bästa kopplas med att upprätthålla en generaliserad idé om ett normaliserat föräldraskap (Ottosen, 2006: 36f). Författaren skriver att besluten i tvistemål lutar mot att normalisera kontaktförhållandena mellan föräldern och barnet. Det innebär således att besluten motiverats framför allt utifrån vad som anses vara normalt för en kärnfamilj (ibid). Ottosen menar att detta återspeglar ideologiska och kulturella uppfattningar om barn och deras behov (Ottosen, 2006: 30). Forskningsresultatet visar b.l.a. att den ideologiska

synen återger en uppfattning om en samarbetsvillig kärnfamilj. I praktiken försöker professionella upprätthålla samarbetet mellan föräldrarna, vilket ställer krav på barn. Liksom behålla någon form av kontakt med båda föräldrarna (Ottosen, 2006: 42).

I en annan forskningsartikel, "Shared Physical Custody: *Summary of 40 Studies on Outcomes for Children*" (Nielsen 2014), redogörs för barns behov gällande varaktig och stabil kontakt med vardera föräldern i en annan forskningsartikel. I artikeln undersöks 40 studier som jämför barn i två olika familjeformer under 25 års period. Delat föräldraskap benämns gemensam vårdnad, där barn bor växelvis hos båda föräldrarna efter separation. Artikeln fokuserar på barn som primärt eller helt uteslutande bor med ena förälder, men fortsätter att träffa den andre föräldern (Nielsen, 2014: 614). Artikeln bygger på uppfattningen om barns behov av relation till båda sina föräldrar, vilket är samma utgångspunkt som i denna uppsats. I artikeln beskrivs att sedan 1990-talet har föräldrar med gemensam vårdnad ökat med nästan 50 % i Sverige efter separation (ibid). I likhet med Sverige har en ökning också skett i länder såsom Danmark och Nederländerna. Studiens resultat visar att barn till föräldrar med gemensam vårdnad mår betydligt bättre vad gäller känslomässigt beteende, fysiska och psykiska välbefinnande och har bättre kontakt med sin förälder än de barn som enbart bor hos den ena föräldern (Nielsen, 2014: 625). Barn är mindre benägna att uppleva stress, eller känsla och behovet att ta hand om sin förälder. Därutöver har barn bättre relation med vardera föräldern, vilket kompenserade för de negativa effekterna av föräldrarnas konflikter som förblev höga (Nielsen, 2014: 618). Författaren visar att det förekommer positiva aspekter med att barn behåller en relation till båda sina föräldrar. Men detta betyder inte att alla barn med relation till båda sina föräldrar hade det bättre än barn som bodde med ena föräldern (ibid). Nielsen (2014: 630) förklarar att föräldrar med gemensam vårdnad har en hög konflikt som kan resultera i att barn involverades i föräldrarnas konflikter. Sammantaget påvisar Nielsen (2014: 625) att gemensamt för alla barn var att relationen med föräldern utvecklades och att kommunikationen blev bättre.

2.3 Barnperspektivet

Inom ramen för studiens frågeställningar är det av relevans att ge en övergripande redogörelse för innebörden av barnperspektivet, då barnets bästa kopplas till

barnperspektiv. Rejmér (2002: 124f) beskriver att kravet på ett barnperspektiv är en förutsättning för att det ska vara möjligt att fastställa barnets bästa. Socialtjänstens utredningsarbete och beslut ska bedrivas av och innefatta ett barnperspektiv. Ett sådant perspektiv innebär att barn under utredningar ska sättas i fokus genom att utredaren kartlägger barnets uppfattning om och upplevelse av sin livssituation ev. förändringar som har skett (ibid). I praktiken utgörs ett barnperspektiv av att vuxna medverkar till att bilda en uppfattning av barnet. Uppfattningen skapas av att dels se och lyssna till barnet, dels tolka, förstå och sätta sig in i barnets situation (Rejmér, 2002: 188).

Barnperspektivet som ett tillvägagångssätt i vårdnadsutredningar är inriktat på att barnets inställning ska kartläggas om detta inte är olämpligt (Rejmér, 2002: 126). I riktlinjer föreskrivs hur en vårdnadsutredning ska bedrivas och hur ett barnperspektiv ska genomsyra utredningen. I utredningar inhämtas upplysningar om barnet vid ett personligt möte mellan familjerättssekreteraren och barnet. Därmed ska utredaren i mötet med barn till exempel genom barnsamtal på ett varsamt sätt ställa frågor som kan skapa en uppfattning och ge kunskap om vad barnets inställning är. Av resultatet framkommer det att vårdnadsutredningar genomförs i första hand i form av gemensamma samtal med föräldrarna och ett hembesök hos vardera föräldern. Det innebär att kartläggningen av ett barnperspektiv genomförs vid hembesök, och denna begränsas till att de äldre barnen tillfrågas. Medan de yngre barnens inställning kunde fås genom att utredaren observera dem under hembesöken, fick de äldre barn över 12 år uttrycka sin inställning. Författaren menar att det beror på att kunskapen har begränsats till generell kunskap om barns åldersrelaterade behov. Detta har medfört att barn konstrueras som en homogen grupp, och informationen om barnen och deras behov blir generell och allmän. Därutöver visar resultatet att barnet delvis är i fokus under handläggningen av vårdnadstvister (ibid).

Vidare redogörs för barnperspektivet i avhandlingen om ” barns röster i vårdnadstvister” (Röbäck 2012), där belyses hur barn, barndom och barns bästa konstrueras i familjerättsliga tvister inom den svenska välfärden. Studien redogör för hur professionella konstruerar och bedömer barn och deras situation i verkställighet av vårdnads, boende och umgänges mål (Röbäck, 2012: 72) Avhandlingen bygger på två

dokumentstudier, och empirin begränsas till verkställighets domar som har avgjorts i rätten mellan år 2001 och år 2007. Materialet innefattar intervjuer med professionella såsom familjerättssekreterare, domare och medlare samt en enkätundersökning till berörda föräldrar.

I likhet med Rejmér (2002) beskriver Röbbäck (2012: 15) att ett barnperspektiv handlar om vilken plats barn ges i samhället och på vilket sätt barn uttrycker det. Det görs en åtskillnad mellan barnperspektivet och barns perspektiv. Medan barnperspektivet handlar om vuxnas perspektiv, utgör barns perspektiv på den egna tillvaron (Röbbäck, 2002: 15). Röbbäck (2012: 25f) belyser förändringar som har gjorts i bland annat föräldrabalken gällande barnperspektivet och barnets bästa. Syftet med 2006 års vårdnadsreform var att förstärka barnperspektivet ytterligare i samband med barnets bästa. Men betonar också att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Det betyder bl.a att bestämmelser i föräldrabalken utgår från artikel 3 om barnets bästa i barnkonventionen (ibid). Studiens resultat påvisar vuxnas konstruktioner av barn. Det handlar om hur professionella aktörer arbetar och betraktar barn i den rättsliga processen. Resultatet visar att professionella konstruerar barn både som subjekt och objekt, men i ökad grad betraktar barn som subjekt (Röbbäck, 2012: 95ff). Efter 2006 års vårdnadsreform har retoriken i lagstiftningen än tydligare gått mot att se barnet som aktör, men också stärkt barns behov av skydd för utsatta situationer. Resultaten visar att professionella i sina texter konstruerar barn som något generellt (gemensamt) utifrån diskussioner om hur barn ska skyddas. När barn fick inflytande genom att berätta om sin utsatthet användes generella beskrivningar om att barn ska skyddas, men inte hur skyddet ska se utformas för det enskilda barnet. Det påvisar att barn konstrueras som beroende, med ett barnperspektiv. Därutöver belyser resultatet barn som aktörer i relation till deras ålder, vilket utgör ett starkt argument för att barn i vissa fall kunde bli lyssnade på. Författaren menar att åldern utgjorde både en möjlighet och en begränsning för barn att få inflytande och få komma till tals. Att betona barns röst möjliggör att vuxna betraktar barn som aktörer (ibid).

2.4 Kunskapsläget

I ovan kapitel har det redogjorts för tidigare forskning som berör begreppet barnets bästa. Sammantaget visar forskningsfältet att mycket forskning har bedrivits kring vårdnad, boende och umgängestvister. Familjetvister är ett ämnesområde som ovan studier diskuterat i förhållande till svensk lagstiftning såsom föräldrabalken och barnkonventionen. Därutöver belyser Röbbäck (2012: 35) förändringar som har skett sedan 2006 års reform av föräldrabalken som b.la gäller barnets bästa i förhållande till barnkonventionen. Det är särskilt betydelsefullt att notera i relation till den forskning som Rejmér genomförde år 2002 gällande barnets bästa. Att det är viktigt att uppmärksamma barnkonventionens status som nu blivit svensk lag i Sverige och hur föräldrabalkens bestämmelser ses i relation till artiklar i barnkonventionen, vilken tidigare forskning inte betraktar. I tidigare avsnitt behandlades begreppet barnets bästa där b.la forskare som Annika Rejmér, Johanna Schiratzki och Karin Röbbäck har bidragit. Kunskapsläget gällande begreppet barnets bästa som innefattar delar utifrån rättssystemet och familjerätten, barnets behov, barnperspektivet visar att det får olika betydelse beroende på barns ålder, mognad, kulturella sammanhang och familjeomständigheter (Ottosen, 2006: 30; Rejmér, 2002: 124; Röbbäck, 2012: 95, Schiratzki, 1997: 55). Forskningsfältet visar gemensamt att vad som anses vara barnets bästa är otillräckligt och otydligt definierat (Rejmér, 2002: 124; Ottosen, 2006: 83; Schiratzki, 1997: 356).

Tidigare forskning är av relevans för denna studie, då syftet är att lyfta fram familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar. Mer specifikt syftar studien till att få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Syftet avses att besvaras med följande frågeställningar: I tidigare forskning framhålls att barnets bästa är ett omdiskuterat forskningsfält och ovanstående avsnitt tycks ha bidragit med en god introduktion gällande begreppet barnets bästa i vårdnadsutredningar. För att uppnå kunskap om familjerättssekreterares arbete i frågor som rör barnets bästa kan tidigare forskning bidra med stöd, reflektioner och förståelse för de resultat som kommer att presenteras i kommande analysavsnittet. Däremot lyfter urvalet av tidigare forskning som representerar forskningsfältet för denna studie sällan

upp vilka svårigheter familjerättssekreterare beskriver i sitt arbete med begreppet barnets bästa i vårdnadsutredningar. Studien skulle kunna bidra med kunskap om de svårigheter ett litet urval av familjerättssekreterare beskriver i sitt arbete med barnets bästa i vårdnadsutredningar.

3. Teoretiskt ramverk och begrepp

I detta kapitel presenteras den teoretiska utgångspunkten som tillsammans med tidigare forskning kommer att användas för att analysera empirin. Syftet med denna uppsats är att lyfta fram familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar. Mer specifikt syftar studien till att få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Jag har valt barndomsociologiska teorin då jag ansåg att den kan hjälpa till att skapa förståelse för familjerättssekreterares arbete med barn i vårdnadsutredningar och hur rättigheterna mellan barn som objekt och subjekt fördelas. Barndomsociologiska teorin kan i de här fallet belysa barn som behövande med rätt till skydd, ur ett omsorgsperspektiv, och barnet som subjekt med rätt till aktörskap, ur ett delaktighetsperspektiv (Halldén, 2007: 26). Perspektiven hjälper även till att skapa förståelse för vilka svårigheter samt möjligheter familjerättssekreterare beskriver uppkommer i frågor som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Av denna anledning blir valet av barndomsociologin teorin viktigt att förhålla sig till för att kunna tolka studiens empiri. Nedan presenteras *barndomsociologiska perspektivet* som teori med en redogörelse för *delaktighetsperspektivet* - och *omsorgsperspektivet* som centrala för denna studie.

3.1 Barndomsociologi

Enligt Halldén (2007: 26) har barndomsociologin vuxit fram under senaste decennierna som ett nytt forskningsfält, och ett nytt paradigmskifte i synen på barn. Sjöblom (2012: 121) skriver att sådant paradigmskifte innebär att barn blir betraktade i sin egen rätt, och inte som objekt för vuxnas maktöverordning. Halldén (2007: 26) citerar James & Prout (1990:8) som tydligt introducerat barndomsociologin som ett nytt sätt att betrakta barn

utifrån sex kännetecknen. Jag har valt att använda Halldéns citat för att kunna ge närmare översikt av det teoretiska fältet.

- ”1. Barndom ska förstås som en social konstruktion.
2. Barndom kan aldrig särskiljas från variabler som klass, kön och etniciteter.
3. Barns sociala relationer och kulturer är värda att studera i sin egen rätt.
4. Barn är och måste betraktas som aktiva i skapandet av sitt eget sociala liv.
5. Etnografi är en speciell lämplig metod för att komma åt barns perspektiv.
6. Att proklamera ett nytt paradig för barndomsforskning innebär också att delta i förändringen av barndomen.” (James & Prout 1990 i Halldén 2007: 26f)

Andra kännetecknet slår fast att barn har olika typer av tillhörigheter såsom kön, etnicitet och klasstillhörighet. Följaktligen utgör en kritik mot uppfattningen om att barn är något att betrakta som generellt. Det tredje kännetecknet uppmanar uppfattningen om att barndom är en utveckling mot vuxenlivet, och menar att barn är intressanta i sin egen rätt. Barn utgör alltså en social kategori och har en social position i samhället (ibid). Kritiken har vidare riktat in sig mot synen på unga i utvecklingen i betydelsen blivande (Becoming) i motsats till varande (Being) (Sjöblom, 2012: 122).

Fjärde kännetecknet betyder att barn inte ska ses som mottagare av påverkan, eller som utsatta utan som sociala aktörer och delaktiga i skapandet av den egna barnkulturen. Femte kännetecknet innebär ett sätt att forska genom den etnografiska metoden (Halldén, 2007: 28). Sjätte kännetecknet innebär ett nytt perspektiv på barndom, och nya sättet att studera barns villkor. Detta fält betraktar barn som aktiva medlemmar i samhället med möjlighet att förändra syn på vad barndom ska vara (ibid). Den syn som dominerar inom barndomssociologin är således det kompetenta barnet.

Barndomssociologin problematiserar den traditionella synen på barn och barndom. Frenqvist, Flinkfeldt, Näsman och Ponton von Gerber (2020: 13) skriver att barndomssociologin kan ses som ett kritiskt perspektiv mot vuxnas maktordning i samhället, där barn underordnar vuxna. Men även gentemot bestämda föreställningar om barn i olika ålderskategorier som dominerat länge utifrån socialisationsteorier och

utvecklingsteorier, som skapades i början av 1900-talet. James och Prout (2015:260f) menar att vuxna förhåller sig till och bemöter barn utifrån dominerande föreställningar om dem i förhållande till barns specifika ålderskategori. Sjöblom (2012: 122) menar att vuxna bör ta hänsyn till att barn befinner sig i skilda sociala kontexter eftersom det förekommer särskilda förutsättningar som omgärdar det individuella barnet. Qvortrup (2015, 110f) skriver att barns ålderskategori innefattar en hierarkisk maktordning som bestäms i relation till vuxnas föreställningar. Detta förklarar James & Prout (2015: 10f) att barn definieras i relation till familj och/ eller i andra sociala sammanhang tillhörande en vuxen individ. Det innebär att barn främst ses som objekt i beroendeställning av vuxnas omsorg och skydd (Frenqvist m.fl. 2020: 14). Det är just därför barn först i andra hand ses som handlande aktörer (ibid).

Sammanfattningsvis kan barndomssociologiska teorin innebära ett perspektiv att undersöka vuxnas sätt att se på barn och barndom. Nedan kommer jag att presentera hur barn betraktas utifrån ett delaktighetsperspektiv och omsorgsperspektiv.

3.2 Omsorgs -och delaktighetsperspektiv

Barn som *Becoming* (blivande) och *Being* (varande) diskuterades bl.a av Qvortrup, som hävdade vikten av att studera barn som en social grupp i samhället (Halldén, 2007: 32). Eriksson & Näsman (2009: 22) använder båda synsätten i sin analys gällande vuxnas förhållningsätt gentemot barn i utredningar. Ett *delaktighetsperspektiv* betecknar barn som *Being*, medan ett *omsorgsperspektiv* avser barn som *Becoming*, vilket är uppsatsens utgångspunkter.

Omsorgs- och delaktighetsperspektiven presenterades i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet rörde sig diskussionen kring vikten av att dekonstruera begreppen och idén om barndom i utveckling (Halldén, 2007: 31). Ett omsorgsperspektiv, som dominerande tolkningsram i samhället, betyder att barn tolkas utifrån att de är under utveckling till vuxna och därför ses som *becoming*. Barn betraktas som sårbara och i behov av vuxnas ansvar samt omsorg för att få sina behov tillgodosedda (Frenqvist m. fl 2020: 13). Med det synsättet innebär att vuxna har tolkningsföreträde och beslutanderätt i frågor gällande barn. Vuxna tillskrivs en överordnad position, medan barn en underordnad position. Maktordningen baseras på egenskaperna ålder och

föreställningar. Det betyder att barns materiella, sociala och kulturella resurser är beroende av deras position i relation till andra ålderskategorier (ibid).

Barndomsociologin betonar däremot barnet som begin. Ett antagande inom barndomsociologi är att barn bör ses som aktörer med kompetens att få forma sina egna liv (Frenqvist m.fl. 2020: 14). Det handlar om ett delaktighetsperspektiv på barn, som ger dem rätt till att framträda som sociala aktörer och inte döljas i familj (Halldén, 2007: 32). En annan aspekt av synen på barnet som Begin är vikten av ett barnperspektiv. Frenqvist m.fl (2020: 14) betonar kravet på ett barnperspektiv och hänsyn till barnets bästa i professionellas arbete med barn och deras familjer. Enligt Halldén (2007: 32f) innebär barnperspektivet att lyssna på barn och kontextualisera analysen av barnens berättelser. Det betyder att tillvarata barns villkor och verka för barns bästa. För detta behövs inte med nödvändighet information från barnen själva (ibid: 170). Andersson (2012: 110) påpekar dock att barns verklighet finns i varande och inte enbart i deras framtid. Författaren menar att det är ett krav att underrätta sig om barnets perspektiv eller inställning i frågor som de är berörda av (ibid). I detta sammanhang aktualiseras barnets perspektiv som betyder att barnen själva har lämnat sitt eget bidrag via egna utsagor eller via sina praktiker. Det handlar om att förstå barndomens villkor utifrån barns egna berättelser, samt lägga vikt vid deras eget agerande (Frenqvist m.fl, 2020: 13). Inom barndomsforsknings debatten används begreppet barnperspektiv som ett överordnat begrepp som innefattar barnets perspektiv med barn i fokus (Halldén, 2007: 170). Halldén (2003: 14) skriver att ett barnperspektiv måste innehålla barnets perspektiv, men att detta måste tolkas utifrån vuxnas uttolkningar. Hit hör även antagandet om att varje barns perspektiv, uppfattningar och önskemål inte får ignoreras (Trondman, 2013: 27). Författaren menar att vuxnas överordnade position kan riskera att barns röster minimeras till uttryck för begränsningar och brister hos barn (ibid: 13). En risk är att barns perspektiv och uppfattningar, önskemål kan komma att ignoreras.

Frenqvist m.fl (2020: 13) framhåller att omsorgs- och delaktighetsperspektiven behöver inte ses som motstridiga. Till exempel har barn rätt som aktörer till vuxnas omsorg, och att ge barn inflytande kan vara en viktig del i den omsorgen. Att genom information ge barn möjlighet att förstå sin egen situation, få egen röst att tala om sina erfarenheter till

en aktivt lyssnade vuxen kan tillgodose barns behov av bekräftelse och stöd (Frenqvist m.fl. (2020: 13). Andersson (2012: 110) förklarar detta och menar att det är den professionellas uppgift att förbättra barns pågående och framtida liv. Även här betonar författaren att perspektiven bör hellre ses som komplement till varandra, då båda behövs i mötet med barn (ibid).

Vidare lyfts båda perspektiven inom FN: konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, som nu blivit svensk lag i Sverige lagen om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (SFS 2018:1197). Den ger en rad rättigheter som är av betydelse för barn i vårdnadstvister bl.a rätten att barnets bästa ska komma i första rummet vid alla åtgärder som gäller barnet, enligt artikel 3. Detta är perspektiven som kommer att användas i kapitel 5 för analys av empirin.

4. Metod

I detta kapitel redovisas studiens metod. Inledningsvis introduceras *metodval* som valts för att genomföra studien, följt av *genomförande av intervjuer*. Därefter kommer *urval*, *digitala verktyg* och *bearbetning av analys*. Efter det redovisas *analysmetoden* med dess fördelar och begränsningar. Avslutningsvis redogörs för studiens *tillförlitlighet* och *Forskningsetiska övervägande* kommer även att redovisas i kapitlet.

4.1 Metodval

Syftet med C-uppsatsen är att undersöka hur ett urval av familjerättssekreterares upplever arbetet med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar. Mer specifikt syftar studien till att få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Jag har till denna uppsats valt en kvalitativ ingång. Kvalitativ forskning avser att lägga vikt på att undersöka hur människor förstår och tolkar den sociala verkligheten (Bryman, 2018: 61). Metoden inriktar sig på språket och betydelsen utav tolkningar, attityder, individuell förståelse av upplevelser och erfarenheter (Bryman, 2018: 454). Svensson och Ahrne (2015: 13) skriver att den kvalitativ metoden kan ses som en flexibel metod på grund av att den kan användas för att beskriva fenomen i sin kontext. Då uppsatsen riktar sig till att undersöka familjerättssekreterares upplevelser och erfarenheter av att

arbete med barnets bästa tolkas den kvalitativa metoden som lämplig forskningsmetod för att kunna besvara uppsatsens syfte och frågeställningar. Med hjälp av kvalitativa intervjuer fås djupare förståelse för hur familjerättssekreterare beskriver deras verklighet. Kvalitativa metoden möjliggör att jag kan inta ett förståelseinriktat synsätt på familjerättssekreterares upplevelser och erfarenheter. Kvalitativa forskningsmetoden undersöker ofta ett litet urval. Min avsikt i denna uppsats är inte att dra generella slutsatser, i stället undersöka hur ett litet urval av familjerättssekreterares upplever arbetet med barnets bästa i vårdnadsutredningar. Kvalitativa forskningsmetoden är därför en förutsättning för att utveckla kunskap och nå djupare förståelse kring (Kvale, Brinkmann, 2019: 17f). Men en nackdel med kvalitativ forskningsmetod är att respondenters svar inte kan tas för givna, vad som sägs är det som görs i praktiken (Kvale, Brinkmann, 2019: 20f). En annan nackdel menar författaren handlar om huruvida respondenter menar vad forskaren tolkar deras utsagor som. Å andra sidan menar Bryman (2018: 594) att kvalitativa intervjuer är ett oslagbart verktyg som kan fånga individernas upplevelser och erfarenhet kring ett fenomen ur deras synvinkel för att sedan återspegla kunskap (ibid).

4.2 Genomförande av intervju

Utifrån uppsatsens syfte valdes kvalitativa intervjuer som intervjuform. Kvalitativa intervjuer blir användbara eftersom den fokuserar på att fånga individernas upplevelser i sin specifika kontext (Bryman, 2018: 457). Det blir ett viktigt redskap i denna uppsats då det gäller att undersöka familjerättssekreterares perspektiv och upplevelser i arbetet med barnets bästa i vårdnadsutredningar. Kvalitativa intervjuer är generell och kan genomföras på många olika sätt på grund av att det finns olika intervjuformer såsom semistrukturerade, ostrukturerade och strukturerade (ibid). Jag har intervjuat fem familjerättssekreterare och i uppsatsen användes semistrukturerade intervjuer. Jacobsen (2012: 25) skriver att semistrukturerade individuella intervjuer ger möjlighet att få en fördjupad förståelse av den enskildes uppfattning, vilket uppsatsen eftersträvar att få.

Inför intervjuerna utformades en intervjuguide i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställningar. Frågorna som ställdes under intervjun hade förberetts innan med tillhörande tema såsom barnets bästa, barnets behov och barnperspektiv (se bilaga 2).

Enligt Bryman (2018: 563) kan semistrukturerade intervjuer kännetecknas av olika teman som berörs av en intervjuguide. En intervjuguide innefattar teman med tillhörande frågor som ska besvaras under intervjun (ibid). Jag upplevde att intervjuguiden var till hjälp för att formulera följdfrågor till huvudfrågorna, och för att säkerställa att frågorna besvarades under intervjun. Även om intervjuerna strukturerades efter en intervjuguide var målet ändå att formulera öppna frågor. Detta möjliggjorde att respondenter kunde tala med öppenhet, och få utrymme att utforma sina svar utifrån hur de önskar (ibid).

Intervjuerna inleddes med att jag presenterade mig själv för respondenten och gav information om studiens syfte. Därefter frågade jag respondenterna om deras samtycke till att spela in samtalet, och när inspelningen skulle avslutas. I samband med varje intervju fick vardera respondent presentera sig själv och ge en kort beskrivning om sin utbildning samt erfarenheter. I slutet av varje intervju fick respondenten utrymme att förtydliga sitt svar och/eller tillägga något utöver det som framförts under intervjun. Sammantaget varade intervjuerna i 30–40 minuter och vid varje individuell intervju utgick jag från intervjuguiden. Alla intervjuer spelades in, efter respondenternas muntliga samtycke i början av samtalen via zoom och Microsoft teams, som audio. Kvale och Brinkmann (2014: 2019) skriver att det är en förutsättning att en intervju spelas in för att sedan skrivas ut som ett alternativ för att inte behöva lita på minnet. Detta har varit min avsikt med att spela in samtalen.

4.3 Urvalsprocessen

Det finns två kriterier som har påverkat urvalsprocessen för att kunna besvara uppsatsens syfte och frågeställningar. Informanter valdes genom informationsurval som innebär ett urval av deltagare som antas kunna ge relevant information. Enligt Jacobsen (2016:129) får valet av respondenter betydelse för studiens. I denna studie har strävan efter respondenter med erfarenhet inom familjerätten varit en kriterie. Respondenter skulle ha erfarenhet av att ha arbetat inom familjerätten, och framför allt med begreppet barnets bästa i vårdnadsutredningar. På grundval av det kom urvalet att bestå utav familjerättssekreterare som arbetar inom familjerätten. Samtliga respondenter är utbildade socionomer och en del har andra utbildningar inom bl.a psykoterapi, KBT och

psykologi. Respondenterna hade flera års erfarenhet av att arbeta inom familjerätten, socialtjänsten, eftersom de erhåller arbetstiteln *familjerättssekreterare*. Respondenter valdes ut från två olika familjerättsenheter och kommuner. Det var både kvinnliga och manliga respondenter som bekräftade att de kunde medverka i studien. Sammanlagt har fem intervjuer genomförts. Vad gäller storlek på urval finns ingen enighet om vad som är en acceptabel storlek inom kvalitativ forskning (Jacobsen, 2016: 66). I kvalitativa studier beskriver Jacobsen (2016: 66) att ett litet urval gör det möjligt för forskaren att få djupare förståelse för det som undersöks. Jag har valt att genomföra individuella kvalitativa intervjuer då min avsikt inte är att dra generella slutsatser. För att få kontakt med familjerättssekreterare som arbetar med vårdnadsutredningar användes två tillvägagångssätt.

Vid första tillvägagångssättet tog jag kontakt med en familjerättssekreterare som arbetar inom familjerätten. Detta i syfte att få hjälp till att få kontakt med tänkbara deltagare och nå ut med informationsbrevet. Informationsbrevet innehöll förfrågan om medverkan, studiens syfte och kontaktuppgifter till både mig och handledaren. De som ville medverka i studien kunde ta kontakt med mig eller handledaren, och därefter bekräfta sin medverkan. Vid första tillvägagångssättet visade tre familjerättssekreterare intresse att delta i studien genom kontakt via mejl och telefon. Jag tog kontakt med familjerättssekreterare och bokade tid för intervju.

Vid andra tillvägagångssättet togs kontakt med en enhetschef som arbetar inom familjerättsenhet, men däremot i en annan kommun. Kontakt togs via mejl och en förfrågan skickades om att jag söker deltagare till denna studie. Enhetschefen vidarebefordrade informationsbrevet via mejl till personalen inom familjerätten. Två familjerättssekreterare kunde tänka sig medverka och visade intresse via mejl och en tid bestämdes för intervju. Respondenterna fick inte intervjufrågorna på förhand då avsikten var att få fram spontana svar. Jag ställde inte heller några krav på att respondenten ska ha förberett sig inför intervjun.

4.4 Digitala verktyg

Utifrån rådande läge kring Covid-19 samt restriktioner som införts av Göteborgs universitet har intervjuer genomförts online via Zoom och Microsoft Teams. Tekniken

har inte varit ett hinder för att genomföra intervjuerna, och respondenterna hade en vana vid online möten. Men det hade dock kunnat uppstå tekniska hinder liksom bristande uppkoppling, som hade kunnat försvåra genomförandet av intervjuer, förinspelning och transkribering (Bryman, 2018: 593). Men detta var inget som uppstod under intervjuerna. En fördel med att genomföra online intervju är att de kan komma att liknas vid en personlig intervju d.v.s. "face to face", vilket jag upplevde vid genomförandet av intervjuerna (Bryman, 2018: 593). Däremot genomfördes två av fem intervjuer utan en webbkamera på grund av att respondenterna inte hade en webbkamera på sin dator. En nackdel med det är att respondentens kroppsspråk i form av gester, ansiktsuttryck kunde inte avläsas. Samtidigt var avsaknaden av kroppsspråk inget hinder för att bilda en relation och hålla en bra dialog med respondenterna online. En viktig fördel med online intervjuer var att respondenterna fick själva avgöra plats för intervju. Respondenterna kunde befinna sig i mer naturliga sammanhang, där det kändes tryggt såsom hemma eller på en arbetsplats (Jacobsen, 2012: 174). Jacobsen (2012: 102) nämner detta som kontexteffekt, och menar att det kan bidra med att respondenter känner sig mer bekväma inför samtalet och svaren de uppger.

4.5 Bearbetning av empirin

Intervjuerna spelades in, därefter lyssnade jag till inspelningarna och transkriberade intervjuerna. Att transkribera innebär att transformera dvs att ändra från en form till en annan (Kvale, Brinkmann, 2014: 218). Enligt Kavle och Brinkmann (2014: 217) sker en översättning från muntligt till skriftligt språk. Vid bearbetning av empiri transkriberades de inspelade intervjuerna ord för ord, från talspråk till skriftspråk. Därefter har jag noggrant lyssnat och skrivit ned ordagrant vad som sagts men utelämnat hummanden, pauser och skratt. Författarna beskriver att det är en svår process, där intervjuaren får ansvar att transformera innehållet. Det innebär att det finns utrymme för att forskaren vid transformering, kan påverka intervjuens innehåll (ibid: 2014: 219f). För att säkerställa att det inte uppstått tolkningsmisstag har jag efter transkriberingen läst igenom materialet och lyssnat på inspelade samtal. Genomgående under transkriberingsprocessen har jag fört anteckningar och skrivit reflektioner.

4.6 Analysmetod - fördelar och begränsningar

Till denna studie har tematisk analys använts som ett angreppssätt för att analysera empirin (Bryman, 2018: 702). En fördel med denna analysmetod är att den är flexibel och kan användas inom olika kontexter (ibid: 705). Inom kvalitativ analys är tematisk en analysmetod som behjälplig med att ta reducera data, där datamängden struktureras upp för att sedan ta fram det som är betydelsefullt inom empirin (Ibid: 706f). För att kunna leta upp centrala teman anses det vara en fördel att koda materialet, ett steg som ingår i tematiska analys (ibid). Bryman (2018: 702) beskriver att sökandet efter teman kan dels vara detsamma som en kod, dels bestå utav en samling av koder (ibid: 702). Kodning fungerar som namn på data, och detta görs genom att identifiera olika nyckelord som uppstår ur data vid transformering av intervjuer för att dela in i olika kategorier (ibid:828). Dessa kategorier bryts sedan ner till olika delar som benämns på ett eller annat sätt genom olika teman (ibid).

En begränsning med den analysmetoden är att det finns en risk att under tolkning och teoretisering av empirin inte kan göra rättvisa åt vad respondenterna har sett eller hört och därigenom förvränga vad de sagt och gjort (ibid: 705f). Men samtidigt blir det tolkning genom teori och forskning. En nackdel med tematisk analys, är att det inte finns tydliga redskap eller tillvägagångssätt vid analys av material. Detta leder till en begränsning i analysmetoden eftersom det finns en koppling mellan tolkning och granskning av empiri (ibid). Av den anledningen är det viktigt att jag är tydlig med kopplingar i analys. En annan begränsning med den analysmetoden är att det finns en risk för att under tolkningen och teoretiseringen av empiri inte kan göra rättvisa åt det intervjupersonerna har sett eller hört och att de kan förvränga vad undersökningsspersonerna sagt och gjort. Men samtidigt får analysen betydelse när jag reflekterat över, tolkat och relaterat till en teoretisk nivå och tidigare forskning (ibid).

Tematiska analys består utav flera olika steg, enligt Bryman (2018: 707), vilket jag har utgått ifrån. Första steget (1) innebar att läsa igenom materialet och genom det påbörja kodningen av materialet. Enligt detta steg innebar det att göra en initial kodning genom att sätta namn på korta meningar. Detta gjordes på papper, och vid sidan skrevs orden som såg ut att ha ett gemensamt mönster. Efter det vid steg två (2) innebar det att

utveckla koderna. På detta steg var syftet att reducera antalet initiala koder, genom att leta fram de med gemensamt innehåll. I steg tre (3) slogs koderna ihop utifrån deras innehåll, vilket bidrog till att analysens olika teman började uppstå. Vid steg fyra försökte jag slå ihop olika delteman som uppstått ur koderna, och därmed kategoriserades i teman för att spegla materialets innehåll. På detta steg formulerades olika namn till de olika teman. Under analysens gång uppmärksammades att teman speglar studiens ämnesområde samt forskning, varför de kunde kopplas med studiens frågeställningar. Detta även för att teman som identifierats utifrån data ska kunna besvara studiens frågeställningar (Bryman, 2018: 708). Teman innefattar gemensamma koder som påvisar ett gemensamt mönster.

Första temat benämns *barnets bästa*. Temat inbegriper delteman där innehållet representerar kodning då respondenter talade om den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument i frågor gällande barnets bästa. Respondenter diskuterade även svårigheterna kring den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument som uppkommer i deras arbete. Andra temat benämns *inställningar till barns behov*, och kännetecknas av två delteman, barns behov av tillgång till två föräldrar och barns behov av skydd, som centrala behov i förhållande till frågor gällande barnets bästa. Sedan kommer tredje temat *barnperspektiv* som omfattar delteman, barnsamtal. Respondenter lyfter upp möjligheten och svårigheten att ha barnperspektiv i vårdnadsutredningar. Ovanstående teman kommer att redovisas i kapitel 5 om analys och utgör grunden för studiens diskussion och slutsatser i kapitel 6.

4.7 Studiens tillförlitlighet

Bryman anger att reliabilitet och validitet är viktiga kriterier för att diskutera kvalitén på en undersökning (Bryman, 2018: 465). Eftersom dessa termer härrör från den kvantitativa forskningen har en del forskare diskuterat huruvida termerna är av betydelse för kvalitativ forskning (Ibid). Forskare menar att kvalitativ forskning bör bedömas och utvärderas utifrån andra kriterier än de som återfinns i kvantitativ forskning (Bryman, 2018: 467). Bryman benämner kvalitet som tillförlitlighet, som innefattar fyra delkriterier: trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att

styrka och konfirmera (ibid). Mot bakgrund av detta utgår jag från tillförlitlighet i enlighet med ovanstående beskrivning för att bedöma studiens tillförlitlighet.

Trovärdigheten handlar om huruvida studien utförts i enlighet med de regler som finns och det den ämnat att belysa (Bryman, 2018: 467). Studiens trovärdighet kan påverka respondentvalidering, vilket innebär att respondenter getts möjlighet att bekräfta sin uppfattning. Detta görs i syfte att säkerställa att studiens material och resultat överensstämmer med hur respondenterna uppfattar sin sociala verklighet.

Inom ramen för denna studie har målet varit att så långt som möjligt återspegla respondenters upplevelser. Detta särskilt vid bearbetning av intervjuer som mitt mål har varit att återge deras egna berättelser. En faktor som antas öka studiens trovärdighet är att studiens material har ansetts gå i linje med studiens syfte, frågeställningar samt metod. En annan viktig faktor är att jag har förhållit till olika forskningsetiska principer vid genomförande av denna studie,

En annan kriterie, Överförbarhet handlar om huruvida studiens resultat är överförbart i en annan kontext, eller samma kontext vid senare tidpunkt (Bryman, 2018: 468). För att kunna bedöma hur pass överförbara resultatet är förutsätts att studien har täta beskrivningar (Kvale, Brinkmann 2014: 312). Studien bygger på fem individuella intervjuer som speglar respondenters egna upplevelser utifrån deras unika kontext. Respondenter beskriver den kontext de befinner sig i vilket bidrar med förståelse om den specifika kontexten. Med anledning av det försvåras överbarheten till andra miljöer och sammanhang. Inom ramen för denna studie undersöks familjerättssekreterares arbete i frågor som rör barnets bästa. Politiska beslut i en organisation exempelvis inom familjerätten varierar över tid. Det är en annan anledning till att det är omöjligt att generalisera resultatet till att gälla för samma kontext vid en annan tidpunkt (Bryman, 2018: 482f). Syftet med denna studie är inte att generalisera resultatet utan att belysa respondenters unika upplevelser i arbetet med frågor som rör barnets bästa. Inom kvalitativ forskning är syftet inte heller att generalisera då både individuella och kollektiva händelser kan uppfattas i termer av processer som utvecklas över tid (ibid).

Tredje kriteriet är pålitlighet som innebär att fullständigt redogöra för alla faser i studien (Bryman, 2018: 468). I studiens metodavsnitt framgår en diskussion om

tillvägagångssättet för hur empirin uppkom genom val av metod, hur kontakt har skett, val av intervjuer och bearbetning av intervjuer. I ett senare skede kommer denna studie att granskas vid ett uppsamlingsseminarium samt examineras av både socionomstudenter samt examinatorer på Göteborgs Universitet.

Sista kriterium, möjlighet att styrka och konfirmera, handlar om i vilken utsträckning resultatet går att styrka. Forskaren ska ha insikt om att objektivitet är svårt att uppnå helt, och att det inte går att få fullständig objektivitet i en samhällsrelaterad forskning (Bryman, 2018: 470). Men samtidigt ska forskaren försöka agera i god tro och inte medvetet låta personliga värderingar påverka utförandet och slutsatserna i en studie (ibid). Vid genomförandet av intervjuer var förhoppningen att kunna ge respondenterna utrymme och frihet att tala och formulera sina egna upplevelser utan att bli påverkad av min förförståelse. Jag har även i metodbeskrivningen försökt så tydligt som möjligt förklara på vilket sätt teman framkommit ur data. Inom kvalitativa intervjuer kan mening konstrueras under mötet med respondenter till följd av kvalitativ forskningsstrategi som är tolkande, konstruktivistisk och induktiv (Bryman, 2018: 467). Med kvalitativ forskningsstrategi följer ett induktivt förhållningssätt (Bryman, 2018: 455). En sådan strategi styr uppsatsens forskningsresultat, från utformningen av teoretiskt perspektiv, tidigare forskning samt empiri som uppkommer efter intervjuerna. Uppsatsen har inletts med en undersökningsfråga, där ett induktivt förhållningssätt har styrt syftet och frågeställningarna och som har bearbetats. Det induktiva förhållningssättet har också påverkat uppsatsens datainsamling (ibid). Eftersom uppsatsen avser att tolka empirin, utifrån teoretiskt perspektiv och tidigare forskning, som kommit fram efter intervjuerna. Detta förklarar att induktiva angreppssättet minskat styrning av datainsamling, och därigenom är det respondenternas upplevelser och erfarenheter som ligger till grund för uppsatsens empiri.

4.8 Forskningsetiska överväganden

Under hela uppsatsensprocess har jag försökt att noggrant följa de forskningsetiska principer som Vetenskapsrådets (2017) lyfter upp gällande etiska riktlinjer som aktualiseras vid samhällsvetenskaplig forskning. Den innefattar fyra etiska principer som ska utgöra riktlinjer för genomförande och vara vägledande vid forskning. Till

denna studie har dessa riktlinjer varit avgörande vid genomförandet och för de etiska problem som skulle kunna aktualiseras. Detta för att värna om de involverade inom denna studie och kunskap som produceras (Kalman, Lövgren, 2012: 9). Etiska riktlinjer diskuteras med utgångspunkt i fyra grundläggande principer: informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll (Kvale, Brinkmann, 2012: 105).

Den första principen kallas för informationskravet, och innebär att deltagarna informeras om studiens aktuella syfte, villkoren för deltagandet och innehåll (Bryman, 2018: 170). Kravet har beaktats då informationsbrev (se bilaga 1) har skickats till familjerättssekreterare som visade intresse för att delta i denna studie. I informationsbrevet framgick studiens syfte, information kring deltagandet och om annan information skulle önskas att fås. Jag har innan och under intervjun informerat respondenter om studiens syfte.

Den andra principen, samtyckeskravet anger att respondenter har rätt att själva bestämma över sin medverkan i studien (Vetenskapsrådet, 2002: 9). I informationsbrevet framgick att samtycke skulle inhämtas genom att den deltagande kontaktar mig alt. handledaren via mejl. Respondenter informerades såväl i informationsbrevet och muntligt under intervjuerna att deltagandet är frivilligt och att de när som helst under studiens gång kan välja att avbryta sin medverkan.

Tredje principen, konfidentialitetskravet, betyder att uppgifter om respondenter som ingår i undersökningen ska behandlas med största möjliga konfidentialitet. Personuppgifter ska bevaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan komma åt dem (Vetenskapsrådet, 2002: 12). Intervjupersonerna informerades om att de kommer anonymiseras för att minska avidentifiering. Respondenterna har avidentifierats och tilldelats ett nummer från 1–5 som benämning med avsikt att öka konfidentialitet. Dessutom har kommunerna också avidentifierats. I intervjuerna har deltagarnas uttalanden om organisationen, geografisk plats samt annan information som kan härleda till avidentifiering valts bort vid transkribering. Personliga uppgifter ska vara oåtkomliga och ljudinspelningarna har endast varit tillgängliga för mig. Intervjuerna har bearbetats med försiktighet då transkribering har överförts till USB-minne som kommer att raderas när studien har blivit godkänd.

Den fjärde och sista principen, nyttjandekravet, handlar om att uppgifter som samlas in om enskilda personer endast användas för forskningsändamål (Vetenskapsrådet, 2002: 14). Jag förhåller mig till nyttjandekravet genom att allt material inte får användas i annat syfte än som underlag till denna studie.

5. Analys

I detta avsnitt kommer studiens empiri att presenteras i form av illustrerande citat och analyseras i förhållande till teori och tidigare forskning. Tre övergripande teman har identifierats med tillhörande underkategorier utifrån empirin och presenteras som barnets bästa, inställningar till barns behov och barnperspektiv.

5.1 Barnets bästa

Temat om barnets bästa innefattar två underteman som kommer att presenteras enligt följande ordning *vägledning kring barnets bästa* och *barnkonventionens betydelse*. Avsnitten redovisar resultat som besvarar uppsatsens första frågeställning om hur respondenterna beskriver att den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument i frågor som rör barns bästa.

5.1.1 *Vägledning kring barnets bästa*

Barnets bästa är ett begrepp som både föräldrabalken (FB) och barnkonventionen (BK) utvisar, och hänvisar till att barnets bästa alltid ska beaktas i frågor som rör barn (Frenqvist m.fl, 2020: 224). En respondent uttryckte

I utredningar utgår vi, står generellt i lagstiftning, att barnets bästa alltid ska vara det som styr när myndigheter fattar beslut. (Respondent 1)

Detta representerar samtliga respondenter som hänvisade till svensk lagstiftning såsom föräldrabalken och barnkonventionen vid frågor om den vägledning de får i lagstiftning. Respondenter uppgav även att de får vägledning i förarbeten och riktlinjer till FB. Med riktlinjer menar respondenter Socialstyrelsens handbok om vårdnad, boende och umgänge i frågor som rör barnets bästa.

Vid frågor gällande hur respondenter beskriver den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument uttryckte de flesta att vägledningen är otydlig i de styrande dokumenten. En respondent uppgav:

Det är snurrigt och otydligt vad som är barnets bästa. Det står i handboken från Socialstyrelsen vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall utifrån barnets individuella behov och kontext. Man kan inte slå fast en gång för alla att barnets bästa är att bo varannan vecka hos båda sina föräldrar, eller att aldrig ha umgänge med föräldern som varit våldsamt/utsatt barnet eller övrig familjemedlem för övergrepp, eller gemensam vårdnad. Utan man måste väga samman alla faktorer i barnets liv och avgöra från varje enskilt fall. Därför är det en tolkningsfråga ganska mycket, finns inga enkla vägledningar. (Respondent 2).

Respondenten uttrycker i citat att det inte finns några enkla vägledningar i de styrande dokumenten, som härrör från lagstiftningen, gällande vad som är barnets bästa. Respondenten menar att begreppet får en betydelse då hen tolkar och avgör barnets bästa i det specifika fallet. Även andra respondenter uppgav att barnets bästa är en tolkningsfråga, då det handlar om att avgöra vad barnets bästa är i varje enskilt fall. Respondenters uttalande tyder på att vad som anses vara barnets bästa är otydligt, och otydligheten tycks finnas i den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument rörande frågor som rör barnets bästa. Rejmér (2003: 124) förklarar detta i sin forskning utifrån socialsekreterare beskrivning av barnets bästa. I undersökningen uppgav socialsekreterare att barnets bästa är otillräckligt definierat och omöjligt att definiera. En förklaring till denna otydlighet var att lagstiftningen inte ger begreppet en specifik innebörd (ibid). En tolkning utifrån resonemangen ovan blir att det är försvårar för respondenter att tolka och tillämpa barnets bästa i vårdnadsutredningar. Schiratzki (1997: 328) framför liknande resonemang om att innebörden av barnets bästa i lagstiftning och styrande dokument är otydlig. I lagstiftningen är barnets bästa inskrivet på ett öppet koncept. Det betyder att begreppet är öppet för att tillskrivas ett konkret innehåll (Schiratzki, 1997: 54f). För att barnets bästa ska bli tillämpligt behöver utredaren bestämma innehållet (Rejmér, 2003: 133). Författaren påpekar att formuleringen av barnets bästa leder till skönsbedömningar och avvägning (ibid). Det innebär att tolka begreppet på olika sätt (Schiratzki, 1997:55). Respondenters uttalande

om att det inte finns några enkla vägledningar i lagstiftning och de styrande dokument gällande vad som anses vara barnets bästa kan tolkas bero på begreppets öppenhet som medger skönsbedömningar.

Vidare diskuterar Schiratzki (1997: 330f) hur skönsbedömningar påverkar i praktiken. En stor fördel med skönsbedömningar är att utredaren får mer flexibilitet. Nackdelen är däremot mindre likhet inför lagen, och därigenom mindre förutsägbarhet (ibid). Utifrån författarens resonemang skulle den öppna tolkningsmöjligheten genom skönsbedömningar bidra till att respondenter kan anpassa barnets bästa. Flexibilitet möjliggör att respondenter kan avgöra barnets bästa i varje enskilt fall. Trots att det inte alltid finns vägledning i lagstiftning och andra styrande dokument som respondenter uppger sig ha. Det kan samtidigt tolkas bli annorlunda, eftersom barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall skulle den öppna tolkningsmöjligheten utgöra en nackdel för respondenter. Den öppna tolkningsmöjligheten skulle kunna bidra till att barnets bästa får ett skiftande innehåll. Det kan innebära mindre förutsägbart och likhet inför lagen (ibid). Att barn får mindre likhet inför lagen.

Det går i linje med en annan respondent, som uttryckte ” vi sitter lite hjälplösa med riktlinjer och restriktioner, sen ska vi gå på subjektiv magkänsla för att det finns inga tydligare riktlinjer än så” (Respondent 3). Respondenten beskriver att riktlinjer inte alltid tycks vara behjälpliga och kan komma att leda till subjektiv bedömning. En tolkning utifrån respondentens uttryck blir att behovet av tydlighet i vägledning är stort.

I förhållande till tidigare forskning beskrivs att otydlig vägledning i lagstiftning och styrande dokument kan leda till svårigheter i bedömningen av barnets bästa (Schiratzki, 1997: 329). Det faktum att barnets bästa är uppdelad som rättsregel, och som riktlinje försvårar tolkningen och tillämpningen av den (Schiratzki, 1997: 53f). Tidigare forskning visar även att otydligheten i barnets bästa är svår att överbrygga genom tolkning (ibid). En tolkning blir att tydligare vägledning i lagstiftning och andra styrande dokument inte säkert gör det enklare för respondenter. Då tydligheten i lagstiftning och andra styrande dokument skulle kunna minska möjligheten till flexibilitet vid tolkningen av barnets bästa. Skönsbedömningar skulle kunna tolkas

utgöra en tolkningsmöjlighet som möjliggör avgörande av barnets bästa i varje enskilt fall.

5.1.2 Barnkonventionens betydelse

I det här avsnittet redovisas hur respondenter beskriver den vägledning de får i barnkonventionen i frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar. Efter det redovisas respondenters beskrivning om barnkonventionen. Respondenter lyfte upp barnkonventionen i både negativa och positiva termer. Vid frågor om den vägledning respondenterna får i lagstiftning beskrev en respondent sin egen syn på barnkonventionen. Nedanför följer citat som representerar detta:

Jag tolkar det som att den stipulerar antal rättigheter... allmänna goda principer med det ger ju ingen mera konkret vägledning i hur man ska bedöma i ett svårt vårdnadsärende, man står och väger liksom fördelar och nackdelar med gemensam eller ensam vårdnad...med att ha umgänge med en förälder som tidigare har varit förövare kontra slippa umgänge med en förälder som varit förövare... då blir det föräldrabalken den svenska lagtexten som reglerar. Föräldrabalkens vägledning man får går på typ, så tolkar jag det i alla fall (Respondent 2).

Respondenten beskriver åtskillnaden mellan föräldrabalken och barnkonventionen, och menar att föräldrabalken är vägledande i frågor som rör barnets bästa i svåra vårdnadsärenden. Ovanstående respondents uttalanden kan stödjas utifrån Rejmér (2003) forskning. Rejmér (2003:194) hävdar att socialsekreterare i första hand utgår från FB:s bestämmelser gällande barnets bästa. Författaren konstaterar att det beror på förhållandet mellan familjerätten och rättssystemet (Rejmér, 2003: 134), som har lett till att socialsekreterare definierar barnets bästa i relation till vad rättssystemet efterfrågar (Rejmér, 2003: 194). Författaren menar att samarbetet mellan tingsrätten och socialtjänsten har bidragit till att socialsekreterare primärt utgår från FB bestämmelser (ibid). Inom ramen för barndomsociologiska teorin beskrivs att omsorg- och delaktighetsperspektiven finns i barnkonventionen, som i januari 2020 blivit lag i Sverige (Frenqvist m.fl. 2020: 13). Dessa perspektiv ger barn en rad olika rättigheter som är av betydelse för frågan om barnets bästa. Att barnkonventionen fått ställning som lag innebär därför en ökad betoning på barns

rättigheter vid bedömningen av barnets bästa (Frenqvist m.fl. 2020: 185). Hur barnkonventionen kan tillämpas av professionella i frågor som rör barnets bästa kan därför inte begränsas till respondentens uttryck och tidigare forskning. Barnkonventionens tillämpning som svensk lag kan ha inneburit förändringar gällande barns rättigheter i förhållande till barnets bästa i vårdnadsutredningar. Trots att respondentens uttalande ligger i linje med tidigare forskning som gjordes innan barnkonventionen trädde i kraft som lag.

Vidare var respondenternas beskrivning av barnkonventionen inte entydig, då en del respondenter ansåg att barnkonventionen är betydelsefull lag i förhållande till barnets bästa i vårdnadsutredningar. En respondent uppgav:

Jag är helt övertygad om att det kommer påverka till exempel oss på familjerätten hur vi ska arbeta med barnen och hur vi ska tänka. Det finns jättemycket tankar i barnkonventionen som handlar om delaktighet för barn och att dem ska få information, att barnet ska få komma till tals och att barnets åsikter faktiskt ska påverka liksom. (Respondent 4).

Respondenten beskrev att barnkonventionen kommer leda till förändring gällande barns rätt till delaktighet i vårdnadsutredningar. Att barnkonventionen kan påverka respondenters sätt att se och möta barn. En annan respondent beskrev barnkonventionen på liknande sätt. Respondenten beskriver att barnkonventionen kommer att skapa mer utrymme för barn i vårdnadsutredningar:

Det är viktigt att barnet förstår och först får information om kontexten, vad det är det handlar om, och att man sen samtalar med barn och ger barnet möjlighet att komma till tals. Men faktiskt också säger att barnet inte måste om det inte vill. (Respondent 1).

Utifrån ovan citat beskrivs att respondenter var eniga om att barnkonventionen kommer göra skillnad gällande barns rättigheter i vårdnadsutredningar. Genom att bl.a lyfta upp barns rätt till att få information, framföra sin uppfattning och komma till tals. Men samtidigt att barn inte behöver framföra sin uppfattning om det inte vill. Respondenters

uttalande kan förstås inom ramen för barndoms sociologiska teorin. Barn kan betraktas ur ett omsorgsperspektiv och ett delaktighetsperspektiv. Näsman och Eriksson (2009: 22) skriver att dessa perspektiv på barn uttrycker det förhållningssätt som vuxna har gentemot barn. Respondentens uttalande utifrån att barn ska få information och komma till tals ger uttryck för ett delaktighetsperspektiv. Eftersom barn ses som aktörer beskrivs att barn har rätt till inflytande (Frenqvist m.fl. 2020: 13). Eriksson & Näsman (2009: 22) skriver att vuxna ansvarar för att barnets rättigheter blir giltiga utifrån vuxna maktposition i relation till barnets. Detta nämndes tydligt i ovanstående citat. Respondenten beskrev vikten med den vuxne bör skapa utrymme för barn att förstå sin kontext, få relevant information och delta i samtal. Citatet bekräftar uppfattningen om att vuxna bör ta hänsyn till barn i beslutsprocessen, som formuleras som en grundprincip i barnkonventionen, liksom rätten om barnets bästa (Halldén, 2007: 67). Halldén (2007: 58) förklarar att barnkonventionen kan ses som uttryck för att synliggöra barns rättigheter genom att lyfta fram deras uppfattningar som giltiga tolkningar av deras liv (ibid). Utifrån ovanresonemang tolkas inom ramen för barndoms sociologin att respondenter uppmärksammar barn som aktörer i relation till barnkonventionen.

En respondent påpekade i sin beskrivning att barnkonventionen är viktig för ”*hur vi ska arbeta med barn och hur vi ska tänka*”. Ett sådant betraktande av barn tolkas som att respondenter ansvara över att ta hänsyn till barn. Inom ramen för barndoms sociologin tolkas det som ett omsorgsperspektiv på barn. Ur ett sådant perspektiv betraktas barn i behov av vuxnas ansvar och skydd (Frenqvist m.fl. 2020: 13). Frenqvist m.fl. (2020: 13) skriver att ett omsorgsperspektiv och delaktighetsperspektiv inte behöver ses som motstridiga. Respondentens beskrivning bekräftade att båda perspektiven behövs i mötet med barn. Barn förstås som aktörer som har rätt till vuxnas omsorg, och att ge barn möjlighet till att förstå sitt sammanhang samt framföra sin uppfattning kan vara en betydelsefull del i omsorgen (ibid). Ett antagande utifrån ovan resonemang blir att barnkonventionen är betydelsefull för barns rättigheter, och därigenom vägledande lagstiftning i frågor som rör barnets bästa.

5.2 Inställningar till barns behov

Under övergripande tema om *inställningar till barns behov* presenteras *barns behov av båda sina föräldrar* och *barns behov av skydd* som underteman. Först presenteras respondenternas beskrivning om barns behov av en god och nära kontakt till båda sina föräldrar. Därefter presenteras respondenters beskrivning av *barn i behov av skydd*. Avsnittet besvarar studiens andra frågeställning gällande vilka behov som är centrala i förhållande till barnets bästa.

5.2.1 *Barns behov av tillgång till två föräldrar*

Respondenter ansåg att barns behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar är en central rättighet vid tillämpningen av barnets bästa i vårdnadsutredningar. Respondenter tog även upp att barns behov av kontakt med båda sina föräldrar är komplicerat i förhållandet till vad som är barnets bästa. En respondent uttryckte följande kring detta:

I Sverige är det nog norm att det är bra att ha kontakt med båda föräldrarna i ganska stor utsträckning. Det är bra att ha mamma, pappa, eller två föräldrar som bryr sig och så länge som det är två fungerande sunda föräldrar. Men i många fall finns förälder som olämpliga som vårdnadshavare, som beter sig olämpligt och skriker och kränker barnet inför andra föräldern. Kanske kan man ju fråga sig varför den här normen finns. (Respondent 3)

Respondenten beskrev att det tycks vara en norm att barn får tillgång till båda sina föräldrar i förhållande till vad som är barnets bästa i vårdnadsutredningar. Utifrån respondentens uttryck ”kanske kan man ju fråga sig varför den här normen finns” tolkas att barns behov av två föräldrar är ganska framträdande i förhållande till barnets bästa. Men samtidigt tolkas även att barns behov av två fungerande föräldrar inte alltid tycks vara till barnets bästa. Respondenters uttalanden kan förstås i förhållande till Schiratzki (1997: 56). Författaren förklarar vad som anses vara mest förenligt med barnets bästa bestäms utifrån presumtioner som betyder en riktlinje eller tolkningsram. Till exempel utgör gemensam vårdnad en presumtion, som innebär en dominerande tolkningsram kring barnets bästa i vårdnadsutredningar (Schiratzki, 1997: 56). Det innebär att

lagstiftningen återger förståelse om hur barns behov ska tolkas. Liknande resonemangs förs av Ottosen (2006). Ottosen (2006:38f) fann i sin studie att lagstiftningen speglar både ideologiska och kulturella föreställningar om barn och deras familjer. Det tycks påverka hur vuxna i arbetet med barn förhåller sig, då lagstiftningen återger uppfattningar som präglas av samarbetsvilliga föräldrar. Det utgör en stor betydelse för barn och deras behov av en god och nära kontakt med båda föräldrarna. Familjerna som inte kunde upprätthålla god kontakt dvs levde upp till uppfattningen om ”kärnfamilj” ansågs problematiska (Ottosen, 2007: 30). Denna forskning styrker hypotesen om att lagstiftningen bidrar till förståelsen av att barns behov omfattar föreställningar om barns behov och strävan efter en fungerande familj framför allt behovet av två föräldrar. Ovan resonemang tolkas i linje med respondenters beskrivning om barns behov av en god och nära kontakt med båda sina föräldrar i förhållande till barnets bästa är en norm. Att lagstiftningen återger dominerande tolkningar om vad barnets bästa är beskrivs hänger samman med beskrivningen av att barns behov av kontakt med båda sina föräldrar är hög prioritet i förhållande till barnets bästa.

Vidare uppger respondenter att de ibland kan hamna i svåra situationer när barns behov av kontakt ska tillgodoses, samtidigt som en förälder anses ha varit olämplig som vårdnadshavare. En respondent uttryckte det i följande citat:

Om man ska följa lagen kan man tycka att det är viktigt att barnet har nära god kontakt med båda föräldrarna, samtidigt som pappa har hotat med att ta barnet utomlands, utsätta för könsstympning eller barnet fått bevittna våld vid ett tillfälle som varit jättetraumatiskt och hänt för två år sen. Men att föräldrarna har skilt sig och nu är det inte numera våld... ska iallafall uppmana barnet att träffa den föräldern som tidigare varit förövare/kränkt barnet eller barnets mamma då tycker man iallafall att barnet ska ha viss kontakt med den föräldern som är förövare.

(Respondent 2)

Respondenten beskriver att utgå från lagstiftningen innebär att barnets bästa är tillgodosett bl.a genom att låta barnet behålla en god och nära kontakt med båda sina föräldrar. Även om föräldern anses ha varit olämplig som vårdnadshavare, som gjort sig skyldig till att barnet farit illa, uppfattas att det ändå är viktigt att behålla gemensam

kontakt. Inom ramen för barndomssociologiska perspektivet kan det vara av relevans att förstå hur respondenter betraktar barn. Inom barndomssociologin utgör barn och vuxna två olika kategorier, där egenskaperna definieras i relation till varandra (Frenqvist m.fl. 2020: 13). Respondenter tolkas i första hand tillgodose barns behov av kontakt med båda sina föräldrar. Att det är viktigt efter föräldrars separation att barn har fortsatt kontakt med båda sina föräldrar. Med andra ord intar respondenter ett omsorgsperspektiv, dels genom att respondenter arbetar för att tillgodose omsorg av barn, dels för att barn får omsorg av båda sina föräldrar i tillämpningen av barnets bästa. Ett omsorgsperspektiv bekräftar att barn och vuxna står i relation till varandra, där barn är underordnade vuxna (ibid). Åtskillnaden mellan vuxna och barns maktordning kan förstås i James & Prout (2015: 260f) som skriver att vuxna förhåller sig till och bemöter barn utifrån dominerande föreställningar om dem. Interaktionen mellan vuxna och barn präglas av vad som är normalt, och önskvärt, respektive avvikande och oönskat för olika ålderskategorier (Frenqvist m.fl, 2020: 13). Barn är en kategori, där deras materiella, sociala och kulturella resurser är beroende av deras position i relation till andra ålderskategorier. Det ger således vuxna tolkningsföreträde för hur barn betraktas och beaktas (ibid).

En tolkning utifrån respondenternas uttalande blir att barns behov kopplas till vuxnas omsorg av dem. En annan tolkning blir att respondenters uttalande synliggör en mer generell syn på barn som enhetlig kategori, och om vad som är normalt för barn. En sådan förståelse av barn genererar en generell bild av barn och deras behov. Andersson (2012: 192f) påpekar att uppdelningen mellan vuxna och barn har konsekvenser för vilket synsätt som råder om vad ett barn är och hur det skiljer sig från en vuxen (ibid). Ett antagande blir att det finns en risk med att vuxna hanterar barns behov utifrån föreställningen om att barn behöver båda sina föräldrar. Det styrker James och Prout (2015: 260f) resonemang kring att vuxna förhåller sig till dominerande föreställningar om barn som uttalar sig om vad de behöver. Halldén (2007: 18) lyfter upp att det är viktigt att barn och barndom ses som socialt och kulturellt betingat. I barndomssociologin strävan att undvika synen på barn som generell kategori, ligger en risk med att förneka olikhet som finns hos barn (Halldén, 2007: 35).

Även i tidigare forskning diskuteras det kring hur barns behov av kontakt görs till en stor del av barnets bästa i vårdnadsutredningar. Röbbäck (2012: 42) skriver att barns behov av kontakt med båda föräldrarna verkar vara positiv för dem flesta barnen, men behöver inte nödvändigtvis falla för det enskilda barnet. Författaren påpekar att det finns situationer då kontakt med en förälder skulle innebära mer skada för barnet, snarare än barnets bästa (ibid). Röbbäcks resonemang kan även stödjas av Nielsen (2014). Nielsen (2014: 630) påvisar att det finns ett samband mellan gemensamvårdnad och ohälsa hos barn. Resultatet visar att barns behov av tillgång till vardera föräldern inte utgör vad som är ett gott familjeliv utan visar sårbarhet hos barn. I artikeln diskuteras att barn kunde må dåligt både fysiskt och psykiskt. Det kunde innebära att barn blir indragna i föräldrarnas konflikter genom att känna ansvar (Nielsen, 2014: 631). Ovan resonemang skulle därför kunna kopplas till respondentens uttalanden om att barns behov av kontakt framhålls som ett viktigt behov även om det kan konstateras att barnet kan skadas utav kontakten.

5.2.2 Barns behov av skydd

En del respondenter uttrycker att barn kan vara i behov av skydd, vilket beskrivs vara centralt behov i förhållande till barnets bästa i vårdnadsutredningar. I samband med detta tar respondenter upp svårigheter som de ställs inför i mötet med barn som kan vara i behov av skydd. En respondent uttryckte följande:

Jag hade en utredning där jag inte visste helt hur jag ska tolka barnets bästa. Där var det en kille som hade sagt att han hade blivit utsatt för våld. Våld är ju ett övergripande begrepp och när jag frågade i detalj vad för slags våld han hade blivit utsatt för, då hade han blivit dragen i händerna och knuffad in på sitt rum. Han var inte rädd för att träffa pappa i detta fall. Det var lite svårt för mig att tolka det, jag skriver det i utredningen, just det var svårtolkat. Jag visste inte och jag kunde inte uttala mig om det när jag inte vet. Då behöver domstolen ta ett beslut. Vi lägger fram så mycket material vi kan så får domstolen bestämma. Men det är väldigt sällan. (Respondent 3)

Respondenten uppger att det förekommer situationer i vilka svårigheter uppkommer att hantera barns behov av skydd. Respondentens beskrivning kring denna svårighet skulle

kunna förstås inom ramen för barndomssociologiska teorin. Inom barndomssociologiska termer tolkas att respondenten intog ett delaktighetsperspektiv utifrån uttrycket ”killen hade sagt att han hade blivit utsatt för våld”. Att lyfta fram barns egen röst är en utgångspunkt inom barn- och barndomsforskning för att barn ska kunna betraktas som sociala aktörer i ett samhälle (Halldén, 2007: 21). Ett delaktighetsperspektiv innebär att förstå barn utifrån deras egna berättelser samt lägga vikt vid deras eget agerande (Halldén, 2007: 13). Utifrån detta tolkas som att respondenten litar på barnet som aktör dels genom att barnet kan tala för sig självt, dels kan bedöma sitt eget skyddsbehov. Men samtidigt beskrivs barn i relation till vuxna (Halldén, 2007: 185). Barn är en kategori vars inflytande är villkorad av barns ålder, mognad och förmåga att bilda egen åsikt. Det är således inte självklart att barn har företräde att tillgodose sitt eget behov av stöd eller skydd (Andersson, 2012: 140). En tolkning utifrån detta blir att respondenten lyssnar på barnet, men samtidigt behöver också avgöra huruvida det ändå krävs för att agera utifrån barnet som aktör. I detta sammanhang aktualiseras ett barnperspektiv. Eftersom respondenten uttryckte att ”barnet inte var rädd för att träffa sin pappa” görs tolkningen att respondenten även betraktar barnet som becoming. Det blir då att barn sätts i centrum genom att vuxna studerar vad barns villkor innebär för dem utifrån deras egna berättelser och tillvaratar barns villkor (Näsman, Eriksson 2009: 15). I förhållande till Frenqvist m.fl (2020: 14) framkommer det att barns villkor kan komma att skapa en ambivalens som de vuxna i möten med barn behöver hantera. Det tolkas som att respondenten beskriver den ambivalensen. Att hantera ambivalensen mellan å ena sidan betrakta barnet som aktör och å andra sidan agera utifrån ett omsorgsperspektiv, där barnet är sårbart och i behov av vuxnas skydd. Trots det utrymme som barnet fick att föra sin talan tolkas att det var tveksamt från respondentens sida om barnet kunde betraktas som aktör. Det kan vara en förklaring till respondenters beskrivning om svårigheten i att hantera barn som kan vara i behov av skydd. Ett antagande blir att en sådan ambivalens motiverar ett omsorgsperspektiv på barn som sårbara och i behov av vuxnas omsorg.

Respondenter nämnde att det finns en koppling mellan barns behov av kontakt med bägge sina föräldrar och barn som kan vara i behov av skydd. Respondenter uppgav att det handlar om en balansgång mellan att både tillgodose barnet rätten

till en god och nära kontakt med båda sina föräldrar, samtidigt som de också ska uppmärksamma att barn får det stöd och skydd som de behöver. En annan respondent uttryckte egen uppfattning om barn som kan vara i behov av skydd, och uttryckte det på följande sätt:

Jag tänker att tryggheten är viktigare än barnets behov av två föräldrar. Sen så kan det gå lite i varandra för barn behöver ju båda föräldrarna. Men i vissa fall så kan det gå på bekostnad av barnets trygghet. Alltså barnets säkerhet kanske mera, men det är lite samma. Säkerhet och trygghet går före. Väldigt många av föräldrar som kommer till oss, är också aktuella på barnavdelningen, då kan det vara en förälder med missbruksproblem och psykiska problem. Då måste man ju titta på hur bra är det i de fall att barnet har tillgång till den förälder som inte fixar att vara bra förälder, eller om det är båda såklart. (Respondent 3)

Utifrån citatet beskrivs att barnets rätt till skydd bör väga tyngre än barns behov av kontakt. Där skydd tolkas i termer av att barnet inte behöver ha kontakt med föräldern som varit olämplig som vårdnadshavare, utan snarare betonar barns behov av trygghet. Barn ska kunna få behovet av skydd och stöd tillgodosett, men samtidigt ska det finnas grunder som motiverar att barn inte behöver kontakten. En tolkning blir att respondenten kan hamna i situationer där barnets bästa kan innebära svåra ställningstaganden där barn tolkas i behov av omsorg.

Inom ramen för barndomssociologi poängteras vikten med att barn ses som *begin*, vilken är fundamental i barnkonventionen (Eriksson, Näsman 2009: 22). När begreppet *begin* introduceras är det i kontrast till *becoming*, och med argumentet att barn måste ses som en social grupp i egen rätt (Halldén, 2007:177). Utifrån respondentens uttalande tolkas att barn hanteras i större utsträckning utifrån *becoming* än i *begin*. Respondentens uttalanden kring de svåra ställningstagandena tolkas som uttryck för mindre betoning på barn som intressant i sig, och ökad betoning på barn som beroende av den vuxnes skydd. Det handlar därför om ett omsorgsperspektiv. Inom ramen för barndomssociologi, skriver Trondman (2013:13) om *begin* och *becoming*, och hur de hålls i förhållande till varandra.

Författaren diskuterar att barn som becoming medför en allt för stor betoning på vad barn saknad. Det kan i sin tur leda till att vuxna bortser ifrån vad barn redan är, förmår förstå och i egenrätt har vilja att bli eller åstadkomma. I förhållande till respondentens uttalande kan en överbetoning på barn som becoming leda till en begränsad bild av barn. Sjöblom (2012: 122) skriver att det är viktigt att betrakta barn i skilda kontexter. Även Halldén (2007: 32) lyfter vikten av att kontextualisera barnet och inte tala om ett generellt barn. Om barnets behov inte sätts i relation till ett socialt sammanhang, finns risk att barnet kvarstår i sin beroendeställning (Halldén, 2007: 38f). Det resulterar i förståelse av barnet som Becoming och i behov av omsorg, därmed något generellt (ibid).

I likhet med Trondman (2013) visar tidigare forskning att efter vårdnadsreformen har retoriken i lagstiftningen stärkt barns behov av skydd i utsatta situationer. Röbäck (2011: 95) visar att professionella i sina texter konstruerar barn generellt (gemensamt) utifrån diskussioner om hur barn ska skyddas. Men däremot lyfter inte fram hur behovet ska se ut för det enskilda barnet. Författaren menar att barn i utsatta situationer som upplevt våld har större behov av utrymme till delaktighet i familjerättsliga processer. Barns möjlighet till delaktighet synliggör barns aktörsskap och rättigheter (ibid). Men samtidigt kan en alltför stark betoning på barns kompetens innebära komplikationer, då barn får ta för mycket ansvar, och därmed underskattar vikten av stöd och skydd (Andersson, 2012: 17). I förhållande till barndomssociologi är barn som begin en viktig dimension, och en förutsättning för att vuxna ska förstå barns situation och vilka behov de har. Utifrån ovan resonemang kan respondentens svåra ställningstagande förklaras utifrån att det finns en överbetoning på barn som becoming. Ett betraktande av barn som aktör särskilt för barn som upplevt våld, kan förklaras som en förutsättning för att deras behov ska tillgodoses. Hur mycket ett barn blir delaktigt för blir dock en fråga.

5.3 Ett barnperspektiv

I detta avsnitt presenteras undertemat *barnsamtal*. I avsnittet om barnsamtal presentera respondenters beskrivning av möjligheterna och svårigheterna med att ha ett barnperspektiv i vårdnadsutredningar, vilket besvarar studiens tredje frågeställning.

5.3.1 Barnsamtal

Respondenterna talade om skyldighet att beakta barnperspektivet, och underströk vikten av det i frågor som rör barnet bästa i vårdnadsutredningar. Respondenter lyfter regelbundet fram barnets situation, och hur ett barnperspektiv skulle möjliggöra att avgöra vad barnets bästa är. En respondent sa:

Vi har pratat mycket om våra vårdnadsutredningar och man skulle kunna faktiskt göra lite förflyttningar på vad det är vi sätter ljuset på. Att man ska använda mer både tid åt möten och möta barnet, för att få till oss barnperspektivet på ett grundligare sätt, ännu grundligare sätt. Att det faktiskt skulle kunna vara lite på bekostnad av föräldrarnas berättelser. Vi tror att det på bättre sätt skulle kunna lyfta fram barnets bästa och deras röst komma fram mer. (Respondent 1).

Respondenten nämner vikten med ett utökat utrymme i mötet med barn när de beskriver möjligheten att anlägga ett barnperspektiv i vårdnadsutredningen. I likhet med respondent 1 uppger även respondent 3 ”vi försöker hålla fler barnsamtal också..vill vi försöka vända det, prata fler gånger med barnet och en gång med föräldrarna i stället. Lite mer utrymme för barnen så att det är barnet som är det centrala i utredningen” (Respondent 3).

Citaten illustrerar hur respondenter nämner att det finns ett behov av att hålla fler barnsamtal för att möjliggöra ett barnperspektiv. Respondentens uttalanden tycks styrkas inom ramen för barndomssociologiska perspektivet. Barnperspektivet sätter fokus på ett perspektiv som syftar till att tillvarata barns villkor och verka för barnets bästa. Dock är det viktigt att uppmärksamma vilket perspektiv tolkningen sker utifrån (Halldén, 2007: 170). Det betyder att skilja ut vem som formulerar perspektivet, eller skapar det (Halldén, 2003: 13). I förhållande till respondenters uttalande tolkas att vuxna rör ett barnperspektiv genom att ha barnet i fokus, men samtidigt också låta barns röster höras och därmed ge barnets perspektiv. Inom barndomssociologin har vikten av att lyfta fram ett barnperspektiv diskuterats i förhållande till ett barnets perspektiv. Det sist nämnda perspektivet handlar om att lyssna på barns egen röst, ta reda på barns egen inställning, hur de känner, upplever och tänker (Andersson, 2013: 17). Det innebär en markering av barnet som begin. Det blir rimligt att tala om att fler barnsamtal möjliggör

ett barnperspektiv som innefattar barnets perspektiv. I den meningen kan ett barnperspektiv, enligt Halldén (2007: 177), leda till att barn ses som aktörer, då de ges ett visst handlingsutrymme. Eftersom barnperspektivet kan förklaras som en annan aspekt av synen på barn som begin, betonas även vikten av att lyssna och kontextualisera analysen av barnens berättelser (Halldén, 2007: 32). Halldén (2007: 177) lyfter fram att ett sådant barnperspektiv är mycket avgörande på bilden av barnet. Ett antagande i förhållande till respondenters uttalande är att ett barnperspektiv, som innefattar barnets perspektiv kan ses som ett möjliggörande av barn som aktör.

Vidare beskriver respondenter att det finns svårigheter med att anlägga ett barnperspektiv i vårdnadsutredningar. Respondenter uttryckte att det är svårt att synliggöra barnets perspektiv hos yngre barn. Respondenten sa:

Det beror helt på, det är inget jag skulle säga är liksom generellt lätt. Det kan vara jättesvårt att få fram barnperspektiv, det kan vara svårt för barnet själv att uttrycka det sen kan det ju komma fram dels genom att man pratar med deras föräldrar, dels genom att träffa barnet tillsammans med båda sina föräldrar, alltså var för sig, så att man träffar barnet i sin hemmiljö hos mamma och man träffar barnet i sin hemmiljö hos pappa. Men ju yngre barnen är desto svårare kan det ju vara att få fram deras eget perspektiv, att de inte kan uttrycka sig på samma sätt som äldre barn kan göra.

(Respondent 5).

Citatet illustrerar hur respondenter synliggör ett barnperspektiv genom beskrivningen av hur de träffar barn med deras föräldrar i vårdnadsutredningar. Men även genom beskrivningen om att det är svårare att få fram barnets perspektiv ju yngre barnen är.

Inom barndomsociologin syftar barnets perspektiv på att tillvarata barns villkor och verka för barnets bästa (Halldén, 2007: 170). I detta sammanhang tolkas att respondenten beaktar barns villkor i relation till deras ålder. Frenqvist m.fl (2020: 13) skriver att barn tenderar att förstås i första hand utifrån att de ingår i familj, och att de tillhör vuxna i familjen. Det innebär således att barn betraktas ur ett omsorgsperspektiv, där barn utgör en social kategori bestämt av ålder. Vuxna har tolkningsföreträde att bestämma vilket utrymme yngre barn får för sina utsagor eller praktiker. Det tolkas som

att det finns en risk med att åldersordningen utgör en begränsning för yngre barn att betraktas ur ett barnperspektiv. Detta utifrån argumentationen som går ut på att ett barnperspektiv måste innehålla barnets perspektiv, men att detta måste tolkas (Halldén, 2003: 14. En sådan risk innebär en begränsning genom att barnets perspektiv, uppfattningar och önskemål kan komma att ignoreras (Trondman, 2013: 13). Detta påpekade en del respondenter genom att barnets ålder avgör huruvida ett barn ska ges inflytande eller inte. Respondent 3 sa:

Barn ska höras, och så ska dem få mera o mer att säga till om i vart fall ju äldre. En fyraåring vet inte så mycket om vad som är barnets bästa, som en som är 14 år bara för att ta det som ett exempel. Ju äldre man är och en som är 14 år påverkar väldigt mycket vad vi skriver. Sen så ska inte en 14 åring bestämma allt men mycket mer än en fyraåring. (Respondent 3).

Respondentens uttalande visar att åldern har en avgörande betydelse på vilket utrymme barnet får för att kunna föra sin talan. Barn utgör olika kategorier, där äldre barns kompetens ställs i jämförelse med de yngre barnen. En tolkning blir att barnperspektiv riskerar att hamna i skymundan utifrån respondenters uttryck om att föräldrar får mer utrymme i vårdnadsutredningar. Respondentens uttryck skulle tolkas, som tidigare redovisats, att det finns en variation mellan barn när det gäller möjligheten till barnets perspektiv. Qvortrup och James (2015: 229f) skriver att barns ålderskategorier är hierarkiska, och bygger på vuxnas föreställningar om barndom. Utifrån det menar författarna att åldern är en följd av att barn betraktats som beroende och i behov av skydd. Ålder tolkas som en begränsning även om den möjliggör att barn kan föra sin talan i vårdnadsutredningar. Barndomssociologi problematiserar den kronologiska åldern på grund av att relationen mellan ålder och barnets förmåga utgör en orättfärd konstruktion. Utifrån författarnas resonemang utgör fokus på barnets ålder en betoning på vuxnas överordning (ibid). Särskilt tydligt blir det då åldern riskerar att barn förblir beroende av deras föräldrar och utelämnade ifrån att lämna sitt eget bidrag via egna utsagor desto yngre de är (Halldén, 2007: 170).

6. Diskussion och slutsatser

Syftet med denna uppsats var att undersöka familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar. Mer specifikt syftade studien till att få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen som rör barnets bästa och tillämpningen av den. För att undersöka detta har jag utgått från tre frågeställningar som kommer att besvaras under respektive avsnitt. I varje avsnitt sammanfattas analysarbetet i förhållande till studiens frågeställningar följt av en diskussion och slutsatser.

6.1 Första frågeställningen

Studiens första frågeställning löd: Hur beskriver familjerättssekreterare den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument i frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar?

Utifrån analysen upplever respondenter sig få vägledning i föräldrabalken, barnkonventionen och riktlinjer i frågor som rör barnets bästa. Utifrån respondenters beskrivning argumenterar jag för att den enskilde respondenten upplever att begreppet barnets bästa är otydligt, vilket försvårar vägledningen de får i lagstiftning och andra styrande dokument i frågor som rör barnets bästa. Schiratzki (1997:52f) har i sin forskning presenterat att barnets bästa saknar en entydig definition och det gör att begreppets innebörd är oklar. Författaren menar samtidigt att barnets bästa betraktas dels som en öppen rättsregel, dels som en riktlinje. Åtskillnaden mellan begreppets innehåll har medfört att tolkningen och tillämpningen av barnets bästa försvårats i praktiken (Schiratzki, 1997: 54). En förklaring till denna svårighet är att barnets bästa är otydlig och otydligheten har medfört utrymme för tolkning, och beskrivs vara svår att överbygga genom tolkningen (1997: 328). En tolkning av analysen är att respondenter har visat att det finns ett behov av tydligare vägledning, utifrån att de flera gånger nämnt att vägledning inte alltid hjälper i frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar. I respondenters beskrivning betonades även vikten av att tolka och tillämpa barnets bästa i varje enskilt fall. Utifrån det argumenterade jag för att tydligare vägledningen kan komma att påverka respondenters flexibilitet i arbetet. Något som även Schiratzki (1997: 55) styrker i sin forskning. Eftersom barnets bästa är öppet begrepp innebär att

riktlinjer som utarbetats ger ett specifikt handlingsalternativ, eller en allmän rekommendation för tillämpning (Schiratzki, 1997: 55). Detta förklarar att respondenter får flexibilitet vid den individualiserade bedömningen (ibid).

I analysen har respondenter uttryckt sig olika gällande barnkonventionen som vägledande lag i frågor som rör barnets bästa. En respondent uttryckte att barnkonventionen inte ger hen närmare vägledning i vad barnets bästa ska ha för innehåll i svåra vårdnadsärenden. Utifrån respondentens uttalanden har det analyserats kring att barnets bästa kan begränsas till föräldrabalkens bestämmelser då rätten utgår från föräldrabalken, enligt Rejmér (2003). Eftersom tidigare forskning genomfördes år 2002, vill jag betona att analysen som jag genomförde i denna uppsats inte nödvändigtvis är aktuella längre i ljuset av att barnkonventionen nu har införts som lag. Samtidigt kan det fortfarande vara intressant att ta del av hur tidigare forskning förhåller sig till hur respondenter såg på barnkonventionen, för att bättre förstå respondenters beskrivningar inom området. Frenqvist m.fl (2020:13) påpekar att barnkonventionen som svensk lagstiftning är viktig för att förverkliga barnets rättigheter i samband med barnets bästa. Ännu är det förstås för tidigt att dra några slutsatser av vilken vägledning barnkonventionen som trädde i kraft 1 januari 2020 kommer leda till. I analysen har respondenter uttryckt att barnkonventionen kommer påverka arbetet med barn och bidra till förändring gällande barns delaktighet. Inom ramen för barndomssociologin förespråkas ett betraktande av barn som aktörer med rätt till insyn och inflytande (Frenqvist, 2020: 13). I analysen har det redogjorts för att respondenters synsätt på barnkonventionen, bidrar till betraktandet av barn som aktörer, och med rätt till vuxnas omsorg (ibid:13). Tolkningen blir att det finns ett delaktighetsperspektiv och ett omsorgsperspektiv som talar för ett ansvar hos respondenterna att uppmärksamma och giltiggöra barns rättigheter genom barnkonventionen.

Ovanstående diskussion i förhållande till studiens första frågeställning leder till två slutsatser. Sammanfattningsvis blir slutsatserna gällande första frågeställningen: att familjerättssekreterare upplever att den vägledning de får i lagstiftning och andra styrande dokument inte alltid är till hjälp i frågor som rör barnets bästa i

vårdnadsutredningar. Andra slutsatsen blir att respondenter upplever att barnkonventionen, som nu blivit svensk lag, ger barn en rad rättigheter av betydelse för att göra barn delaktiga i frågor som rör barnets bästa.

6.2 Andra frågeställningen

Andra frågeställningen löd: Vilka behov lyfter familjerättssekreterare fram som centrala i förhållande till barns bästa i en vårdnadsutredning?

Jag har utifrån analysen tolkat att respondenter uttrycker att barns behov av två föräldrar och behovet av skydd är centrala i förhållande till barns bästa i vårdnadsutredningar. I analysen beskriver respondenter barns behov av nära och god kontakt med vardera föräldern som en norm. Respondenter menar samtidigt att barns behov av nära och god kontakt inte alltid kan anses vara förenligt med barnets bästa. Utifrån respondenters beskrivning blir tolkningen att lagstiftningen återger förståelse om hur barns behov ska tolkas. Rejmér (2003: 156) visar att barnets bästa i svensk lagstiftning tar utgångspunkt i dominerande presumtioner, där gemensam vårdnad bidrar till uppfattningen av att barn är i behov av båda sina föräldrar efter deras separation (ibid). Ottosen (2006:38f) påstår att lagstiftningen återger föreställningar om barn och deras familjer. I analysen argumenterar jag för att uppfattningar om barns behov kan påverka den enskildes förhållningsätt gentemot barn och deras familjer. Barndomsociologiska teorin visar att respondenter intar ett omsorgsperspektiv på barn för att garantera behov de har. Frenqvist m.fl (2020:13) nämner att det speglar en maktordning mellan vuxna och barn. James och Prout (2015: 260f) menar att maktordningen baseras på hur vuxna förhåller sig till barn utifrån föreställningar om vad barn behöver. Andersson (2012: 192) skriver att vuxnas betraktande av barn påverkar hur ett barn ses och hur det skiljer sig från en vuxen. Ovan resonemang kan kopplas till respondenters upplevelser om att barns behov av kontakt tycks vara en dominerande föreställning. Ett antagande via barndomsociologiska teorin är att barn betraktas som något generellt. Om barns behov av kontakt överbetonas har det i analysen argumenterats för att barn riskerar att ta mer skada av det, än nytta. Tidigare forskning visar att barns behov av kontakt görs till en stor del av barnets bästa i vårdnadsutredningar. Röbbäck (2012: 42) resonerar för att barns kontakt med föräldrar kan innebära mer skada för det enskilda barnet. Även

Nielsen (2014: 630) påvisar att barns behov av tillgång till vardera föräldern synliggör sårbarhet hos barn, och kan leda till att de får sämre fysisk och psykisk hälsa (Nielsen, 2014: 633f).

I analysen har det framgått att respondenter upplever att barns behov av skydd är central i förhållande till frågor som rör barnets bästa. Respondenter uttrycker har påpekat att barn som kan vara i behov av skydd, är svår att hantera dels utifrån att barn ses som aktiva aktörer, dels i behov av skydd. Inom ramen för barndomsociologin förklaras det som ambivalens som den vuxne i möten med barn stöter på och behöver hantera (Frenqvist m.fl. 2020: 14). I barndomsociologiska termer menar Näsman (2003: 15) att ambivalensen baseras på åtskillnaden mellan barn som aktör, och som objekt i behov av vuxnas uttolkningar. Ovan resonemang kan kopplas till respondenters upplevelser av svåra ställningstagande vad gäller barn i behov av skydd, där ambivalens motiverar ett omsorgsperspektiv på barn.

I analysen visar respondenters upplevelser att det tycks finnas en koppling mellan barns behov av kontakt och barns behov av skydd. Det har framkommit att respondenter betraktar barn mer som becoming, snarare än Being. I analysen har respondentens uttryck lett fram till argumentet att det är viktigt att betrakta barn som begin, vilket är en grundläggande aspekt inom barnkonventionen (Eriksson, Näsman 2009: 22). Trondman (2013: 13) har påpekat att ett betraktande av barn ur ett omsorgsperspektiv kan överbetona vad barn saknar, och inte vad barn behöver. Sjöblom (2012: 122) menar att barn bör betraktas i skilda kontexter, beroende på tid och rum. Om barnets behov inte sätts i relation till ett socialt sammanhang argumenterade jag för risken av att barnet enbart ses som beroende av den vuxne (Halldén, 2007: 38f). Röbbäck (2011: 95) påpekar att barn som blivit utsatta för våld har större behov av inflytande i familjerättsliga processer. Möjlighet till ett inflytande uppmärksammar barns aktörsskap och rättigheter. Andersson (2012: 17) påpekar dock att barn i aktörsskap medför komplikationer, då barn kan komma att få ta för mycket ansvar, och kan underskatta vikten av stöd och skydd (Andersson, 2012: 17).

Ovanstående diskussion kring analysen leder till två slutsatser. Behoven som familjerättssekreterare upplever som mest centrala är barns behov av god och nära tillgång till båda föräldrarna, och behovet av skydd i förhållande till barns bästa i vårdnadsutredningar. Familjerättssekreterare upplever sig beakta barns behov genom ett omsorgsperspektiv.

6.3 Tredje frågeställningen

Tredje frågeställningen löd: Hur beskriver familjerättssekreterare möjligheterna och svårigheterna med att ha ett barnperspektiv i vårdnadsutredningar?

I analysen framkom det att respondenter upplever sig skyldiga att beakta barnperspektivet i frågor som rör barnets bästa i vårdnadsutredningar. Respondenter visar i sin beskrivning hur ett utökat utrymme via barnsamtal möjliggör att anlägga ett barnperspektiv i vårdnadsutredningar. En tolkning blir att fler barnsamtal skulle kunna leda till att barns egna röster lyssnas mer på, och egen inställning ställs mer i fokus i vårdnadsutredningar. I barndomsociologin betonas vikten med att tillvarata barns villkor och verka för barnets bästa, genom ett barnperspektiv som innefattar barnets perspektiv (Halldén, 2007: 170). Flera av respondenter beskrev att de vill låta barn vara mer i fokus genom att samtala med barn i större utsträckning. Utifrån respondenternas uttryck argumenterade jag för vikten av att lyfta fram ett barnperspektiv, med barnets perspektiv (ibid). Frenqvist m.fl (2020: 13f) menar att barnets perspektiv betonar barn som begin. Halldén (2007: 32) påpekar att ett barnperspektiv, som innefattar barnets perspektiv möjliggör betraktandet av barn som aktör. Men samtidigt upplever sig respondenter också stötta på svårigheter med att anlägga ett barnperspektiv desto yngre barn är i vårdnadsutredningar. Utifrån respondenters uttryck görs tolkningen att yngre barn begränsas från att framföra sin inställning. Frenqvist m.fl (2020: 13) menar att vuxna ger barnet en position i relation till ålderskategorier. Det betonar barn som becoming, och förstås i första hand utifrån att de ingår i familj. Trondman (2013: 13) påpekade betydelsen med barnets perspektiv, och att bortse från sådant perspektiv innebär en risk för att barns perspektiv och önskemål kan komma att ignoreras. Fler av respondenter kände igen detta utifrån beskrivning om att åldern har en avgörande

betydelse för vilket utrymme barnet får för att kunna föra sin talan. En tolkning som jag gjorde i analysen är att barnperspektivet riskerar att hamna i skymundan. Qvortrup och James (2015: 229f) skriver att barns ålderskategorier har en hierarkiskordning och baseras på vuxnas föreställningar om barndom. Inom barndomssociologi belyser den hierarkiska åldersordningen vuxnas överordning, medan barn underordnar. En tolkning utifrån dessa resonemang blir att åldern tycks leda till att barn hamnar i en beroendeställning, vilket gör att barn kan komma att begränsas från att framföra sin uppfattning desto yngre de är (Halldén, 2007: 170).

Ovanstående diskussion utifrån analysen leder till en slutsats. Slutsatsen är att familjerättssekreterares upplever sig beakta barnperspektiv i vårdnadsutredningar genom att ha fler barnsamtal, och anpassa det i förhållande till barnets ålder.

7. Avslutande ord

I studiens diskussion och slutsatser har analysarbetet sammanfattats och diskuterats i förhållande till respektive frågeställning. Genom analysen framkommer slutsatser som berör familjerättssekreterares upplevelser av att arbeta med frågor som rör barnets bästa som vägledande princip i vårdnadsutredningar. Mer specifikt syftade studien till att få insyn och synliggöra olika aspekter i utredningsprocessen som rör barnets bästa och tillämpningen av den. Det är av betydelse att poängtera att det är mycket liten del av familjerättsliga arbetet som har studerats i uppsatsen. Uppsatsen representerar ett litet urval av familjerättssekreterares upplevelser som synliggör olika aspekter som rör barnets bästa. I intervjuerna har det framkommit resultat som inte kunnat fördjupas ytterligare med anledning av studiens begränsade tidsram och antal ord. I intervjuerna uppgav en del respondenter att de önskar att en vuxen person kunde företräda barn i en familjerättslig utredning. En familjerättssekreterare sa ” *jag skulle nog gärna säga att det var en socialsekreterare som representerade barn* ”. Detta återspeglar bl.a studiens resultat om att familjerättssekreterares beskrivning kring att inkludera barn genom bl.a fler samtal med barn i vårdnadsutredningar. Samtidigt belyses hur familjerättssekreterare stöter på en del svårigheter i sitt arbete med barnets bästa. Uppsatsen tycks visa att det behövs tydligare vägledning i hur det unika barnets individuella behov och skydd ska vara avgörande för barnets bästa. Jag anser att det är

av relevans att vidare utforska hur tydligare vägledning i hur just barnets bästa ska tillämpas i vårdnadsutredningar. Dessutom vidare utforska hur familjerättssekreterare ska kunna följa barnkonventionen för att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut som fattas kring barn.

Litteratur- och källförteckning

Ahrne, G. & Svensson, P., 2015. Handbok i kvalitativa metoder 2., [utök. och aktualiserade] uppl.,

Andersson, Gunvor., Sallnäs, Marie. (2012). Social barnavård och barns utsatthet. I Höjer, I., Sallnäs, M. & Sjöblom, Y., 2012. När samhället träder in : barn, föräldrar och social barnavård 1. uppl.,

Andersson, Gunvor. (2012). Om yngre barn i socialt arbete. I Höjer, I., Sallnäs, M. & Sjöblom, Y., 2012. När samhället träder in : barn, föräldrar och social barnavård 1. uppl.,

Barnets rättigheter i vårdnadstvister: mot en helhetssyn och gemensamma processer inom socialtjänsten. (2013). Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Bryman, A. & Nilsson, B., 2018. Samhällsvetenskapliga metoder tredje upplagan.,

Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red) (2012): Nätverksfamiljen. Stockholm: Natur och kultur.

Dahlkild-Öhman, G., 2011. Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis : Uppsala University Library [distributör].

Eriksson, Maria & Näsman, Elisabet (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredares bemötanden och barns strategier. *Socialvetenskaplig tidskrift*, (1), ss.20-37
Fernqvist, Stina., Flinkfeldt, Marie., Näsman, Elisabet., & Ponton von Gerber, Christina. (2020). Barnfattigdom: Barnfamiljers och professionellas perspektiv. Malmö: Gleerups Utbildning.

Fridström, Montaya (2018). Introduktion till socialtjänstlagstiftningen. I: Fridström Montoya, Therése, I. (red.) (2018). Juridik för socialt arbete. Tredje upplagan Malmö: Gleerups

Halldén, Gunilla. (2007). Barndomssociologin och möjligheten av ett psykosocialt perspektiv. I Gunilla. Halldén (Red.), Den moderna barndomen och barns vardagsliv (s. 25–40). Stockholm: Carlssons Bokförlag AB.

Halldén, Gunilla. (2007). Barndomens innebörder och barndomens metaforik. I Gunilla. Halldén (Red.), Den moderna barndomen och barns vardagsliv (s.174–186). Stockholm: Carlssons Bokförlag AB

Halldén, Gunilla. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. Pedagogisk Forskning i Sverige. Vol.8 (1–2), pp 13-23.

Jacobsen, Dag Ingvar (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring: introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete. 2.*, uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur.

James, Allison., & Prout, Alan. (2015). Preface. I Allison. James, & Alan. Prout (Red.), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood* (s.111-133). London: Taylor and Francis Ltd

Justesen, L., Mik-Meyer, N. & Andersson, S., 2011. Kvalitativa metoder: från vetenskapsteori till praktik 1. uppl.,

Kalman, H. & Lövgren, V., 2012. Etiska dilemman : forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet,

Kvale, Steinar., & Brinkmann, Svend. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur

Leviner, P., 2018. Child Participation in the Swedish Child Protection System. *The International Journal of Children's Rights*, 26(1), pp.136–158.

Nielsen, L., 2014. Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. *Journal of divorce & remarriage*, 55(8), ss.613–635.

Ottosen, M.H., 2006. In the Name of The Father, The Child and The Holy Genes: Constructions of 'The Child's Best Interest' in Legal Disputes Over Contact. *Acta sociologica*, 49(1), pp.29–46.

Qvortrup, Jens. (2014). A voice for children in statistical and social accounting: A plea for children's right to be heard. I Allison. James, & Alan. Prout (Red.), *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood* (s.111-133). London: Taylor and Francis Ltd

Rejmer, A. & Bergman, A.-S., 2019. Barnkonventionens implementering i svensk lagstiftning och praktik - barns bästa och barns rätt att uttrycka sina åsikter vid vårdnadstvister. *Barn [elektronisk resurs]*, 37(3-4), pp.69–83.

Rejmer, A. & Lunds universitet. Sociologiska institutionen, 2003. *Vårdnadstvister: en rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*, Lund: Sociologiska institutionen, Univ.

Röbäck, Karin, 2012. Barns röster i vårdnadstvister - om verkställighet och professionellas riskbedömningar; *Children's voices in custody disputes - about enforcement and professionals risk assessments*.

Schiratzki, J., 1997. *Vårdnad och vårdnadstvister: [Custody and custody disputes]*,

Singer, A., 2019. *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle Sjunde upplagan.*,

Singer, A., Brattström, M. & Jänträ-Jareborg, M., 2017. För barns bästa: vänbok till Anna Singer Upplaga 1.,

Singer, Anna (2014), Gemensam vårdad för alla föräldrar: barnets bästa eller social ingenjörskonst, SvJT 2014

Sjöblom, Yvonne (2012). Ungdomsproblem och ungdomars problem. I: Höjer, Sallnäs, Sjöblom (Red.). När samhället träder in: Barn, föräldrar och social barnavård. Lund: Studentlitteratur.

Socialstyrelsen.2020. *Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2012-6-16.pdf> (Hämtad 2020-10-25)

Sverige. Barnombudsmannen, 2007. Barnets bästa Barnombudsmannens synpunkter på frågor om vårdnad, boende och umgänge, Stockholm: Barnombudsmannen.

Trondman, M. (2013). Att förstå barndom: Till frågan om barndom som tillblivelse (becoming) eller vara (being). *Utbildning och Demokrati*, 22(2), ss.7–35. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-25624>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm. Vetenskapsrådet

Lagar och offentliga tryck

Svensk författningssamling (SFS)

SFS 1949:381. Föräldrabalken. Stockholm. Justitiedepartementet

SFS 2018:1197. Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Stockholm. Arbetsmarknadsdepartementet

Utredningsbetänkande

2014 års vårdnadsutredning (2017). Se barnet (SOU 2017:6). Stockholm: Stadsrådet

Propositioner

Socialdepartementet (2018). Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter (Regeringens proposition 2017/18: 186). Linköping: Regeringskansliet.

Bilaga 1
Informationsbrev och förfrågan om medverkan

Hej!

Jag heter Marwa Al Moughabat och studerar sjätte termin på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Som en del i min socionomexamen ingår att genomföra ett självständigt arbete. Jag vänder mig till dig som är familjerättssekreterare på familjerätten.

Syftet med min studie är att undersöka hur familjerättssekreterare förhåller sig till barn i vårdnadsutredningar, och hur barnets bästa påverkar beslut. Teman som berörs är vilka aspekter av barnets bästa som påverkar och är vägledande i beslut.

Min förhoppning är att du vill vara med och berätta om din upplevelse utifrån din erfarenhet som familjerättssekreterare. Det kommer att hållas en intervju som beräknas ta cirka 1h och kommer att spelas in (audio). Med anledning av rådande läge kring Covid-19 och de åtgärder som Göteborgs universitet har tagit så kommer intervjun att ske via Zoom alternativt en annan digital plattform, som du föredrar. Om du accepterar att medverka i studien är du varmt välkommen att anmäla intresse via e-post eller telefon. Du kommer att kontaktas för att boka in en tid för en intervju.

Det är helt frivilligt att delta och skulle du av någon anledning vilja dra tillbaka ditt deltagande kan du göra det när du vill. Informationen du delger kommer att behandlas konfidentiellt, vilket innebär att det inte kommer härleda till din identitet. Allt material förvaras på ett säkert sätt och då uppsatsen är färdig och godkänd kommer ljudfilen och utskrifterna att raderas.

Jag vill tacka för att du tar dig tid att delta. Vid frågor eller tankar får du gärna hör av dig. Ser fram emot att ses.

Vänligen,

Marwa Al Moughabat

Bilaga 2

Intervjuguide

Inledande frågor:

1. Informera om studiens syfte och frågeguiden.
2. Går det gå bra att vi spelar in intervjun?
3. Har du några frågor eller funderingar innan vi sätter igång?
4. Hur länge har du arbetet inom familjerätten? Vad har du för yrkestitel?
5. Vad har du arbetat med tidigare?
6. Vad har du för utbildning? Vidareutbildning?

Barnets bästa

- Hur beskriver du barnets bästa i vårdnadsutredningar?
- Vilken vägledning finns det vid tolkning av begreppet barnets bästa?
- Anser du att begreppet barnets bästa är hanterbart?
- Upplever du situationer som skapar osäkerhet hos dig vid tolkningen av barnets bästa? Ge exempel?
- Vilka omständigheter ser du som ta viktigast att fasta på i din bedömning om barnets bästa?
- Framgår alltid barnets bästa i bedömning? Om ja/nej exemplifiera hur?
- Barnkonventionen har blivit svensk lag, hur tänker du kring det?

Barns behov & barnperspektiv

- Finns det kriterier som ska vara uppfyllda för att man ska anses utgå från barnets bästa? Hur är kriterierna formulerade, kan du exemplifiera?
- Vad innebär att kartlägga barnets behov?
- Vad innebär att utgå från barnperspektivet?
- På vilket sätt tillvaratas barnperspektivet?
- Framgår alltid barnets intresse i bedömning? Om ja/nej exemplifiera hur?
- Upplever du att det finns tydliga intressen som väger mot varandra utifrån barnets bästa? Hur tänker du kring det?

Avslutande frågor:

- Finns det något du vill förtydliga eller tillägga utöver det du berättat?
- Informerar om medverkan och samtycke. Du har fortfarande möjlighet att dra tillbaka din medverkan i denna studie.

